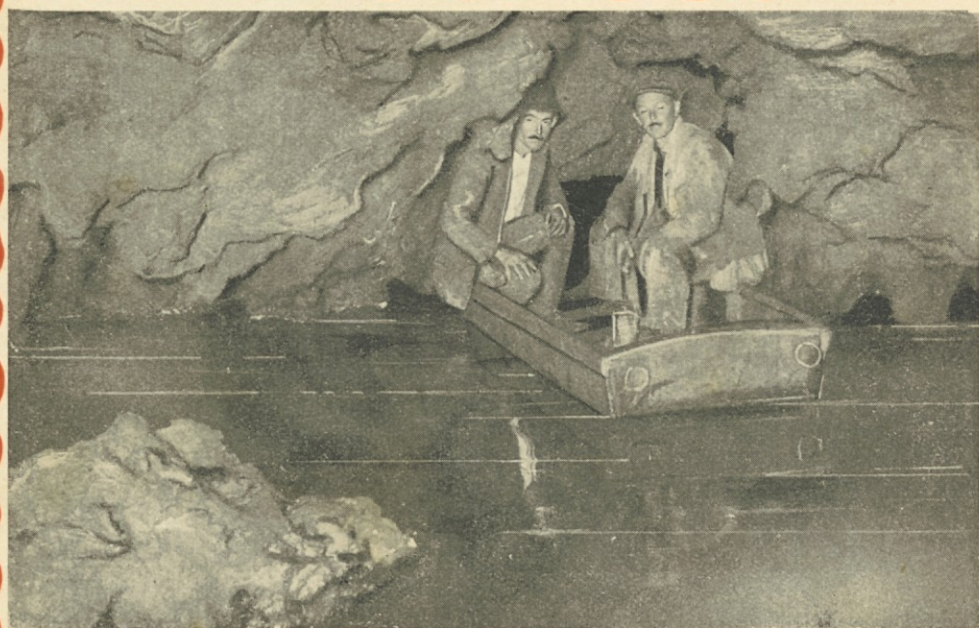

RAZORI

LIST ZA ODRASLO
MLADINO

POROČAMO

V letošnjem letu praznuje 20-letnico ilustrovani list za pospeševanje sadjarstva in vrtnarstva,

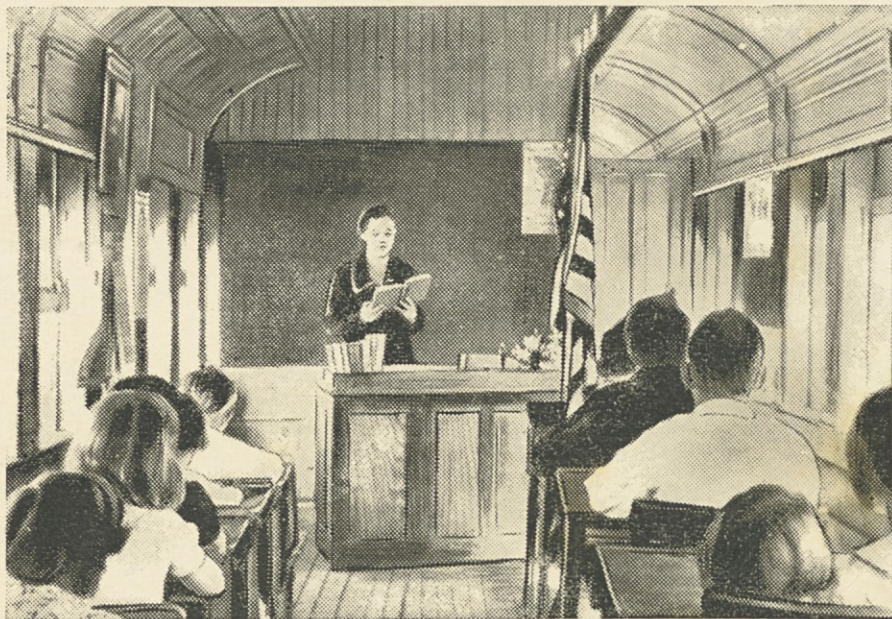
„SADJAR IN VRTNAR“

ki mu je vseh 20 let urednik Humek Martin. V poslednjem času je on tudi sodelavec „Razorov“. Nobena slovenska hiša bi ne smela biti brez tega lista, ki s tehtnimi strokovnimi članki, vsakemu sadjarju in vrtnarju razumljivimi, širi smisel za to koristno in lepo panogo našega gospodarstva. Letošnje leto je jubilejno leto za oba: za list in za urednika; zato je izšla 12. številka v povečanem, slavnostnem obsegu. Naročite se na ta prepotrebni list, da tako počastite jubilej in da takó koristite tudi svojemu vrtu. Naroča se v Ljubljani, Resljeva cesta 24./II.

Mestna občina ljubljanska bo izdajala revijo

„KRONIKO“

ki se bo bavila z vsemi sodobnimi in zgodovinskimi vprašanji. Sodelovali bodo najuglednejši znanstveniki, književniki, slikarji, glasbeniki in arhitekti. Obsegala bo 120 strani velike kvartne oblike, tiskana na najboljšem papirju. Poleg ilustracij med besedilom jo bodo krasile slike v bakrotisku in večbarvne priloge. - Izhajala bo štirikrat na leto. - Revija bo stala celoletno 60.—, polletno 30.— in četrletno 15.— Din. - Naroča se: Uprava revije „Kronika“, Ljubljana, Mestno načelstvo. - Brez dvoma bo to ena izmed najboljših revij, zato jo vsem toplo priporočamo.

Originalna šola. V Ameriki so praktični ljudje, ki se ne ustrašijo še tako nenavadnih domislekov. Neka mala občina ameriške države Oregon ni imela šolskega poslopja. Uničil ga je ogenj. Da bi deca ne bila brez pouka, so otvorili pouk v dosluženem železniškem vozu. Taka »šola« ima tudi to prednost, da ne morejo v voz natrpati preveč učencev. Vozovi so sicer zelo dolgi, a razmeroma ozki.

OB PETLETNICI

manifesta Nj. Vel. kralja Aleksandra z dne 6. januarja 1929.

Mojemu dragemu narodu!

Vsem Srbom, Hrvatom in Slovencem!

Najvišji narodni in državni interesi ter njihova bodočnost mi nalagajo, da se kot vladar in sin te zemlje obračam neposredno na narod in da mu odkrito in iskreno povem ono, kar mi v sedanjem trenutku nalagata moja vest in moja ljubezen do domovine.

Prišel je čas, ko med narodom in kraljem ne more in ne sme biti več posredovalca.

Tekom tolikih prestanih naporov in toliko potrpežljivosti, ki sem jo pokazal v izvrševanju svojih visokih dolžnosti, je mojo dušo trgal obupni klic naših narodnih množic, delavnih in rodoljubnih, toda tudi izmučenih, ki so, vodene po svojem naravnem in zdravem razsodku, že davno videle, da se ne more več iti po potu, po katerem se je dosedaj šlo.

Moja pričakovanja, kakor tudi pričakovanja naroda, da bo razvoj našega notranje-političnega življenja prinesel ureditev in konsolidacijo razmer v državi, se niso izpolnila.

Parlamentarno delo in vse naše politično življenje je dobivalo vedno bolj negativno obeležje. Od tega imata narod in država že sedaj samo škodo. Vse koristne ustanove v naši državi, njihov napredek in razvoj celokupnega našega narodnega življenja so s tem prišli v nevarnost. Od takega nezdravega političnega stanja v državi ne trpita samo notranje življenje in napredek, temveč tudi ureditev in razvoj zunanjih odnosov naše države kakor tudi okrepitev našega ugleda in kredita v inozemstvu.

Parlamentarizem, ki je kot politično sredstvo po tradicijah Mojega nezabnega očeta ostal Moj ideal, so začele zaslepljene politične strasti zlorabljati v taki meri, da je postal zapreka za vsako plodonosno delo v državi. Žalostni razdori in dogodki v Narodni skupščini so omajali v narodu vero v koristnost te ustave. Sporazumi, pa tudi najbolj običajni odnosi med strankami in ose-

bami, so postali absolutno nemogoči. Namesto da bi parlamentarizem razvijal in krepil duh narodnega in državnega edinstva, pričanja — tak, kakršen je — dovajati do duševnega razsula in narodnega razedinjevanja. Sveta moja dolžnost je, da z vsemi sredstvi čuvam državno in narodno edinstvo in jaz sem odločen, da to dolžnost izpolnim brez kolebanja do konca. Čuvati narodno edinstvo in državno celoto, to je najvišji cilj Moje vladavine, a to mora biti tudi najvišji zakon za Mene in za vsakogar. To mi nalaga Moja odgovornost pred narodom in pred zgodovino; to mi nalaga ljubezen do domovine in pieteta napram neštevilnim dragocenim žrtvam, ki so padle za ta ideal. Iskati zdravilo proti zlu z dosedanjimi parlamentarnimi spremembami vlade ali pa z novimi zakonodajnimi volitvami, bi pomenilo izgubljati dragoceni čas z brezuspešnimi poskusi, zaradi tega smo že izgubili nekoliko zadnjih let.

Iskati moramo nove metode dela ter pripravljati nova pota.

Prepričan sem, da bodo v tem resnem trenutku vsi Srbi, Hrvati in Slovenci razumeli to iskreno besedo svojega kralja in da bodo Moji najvernejši pomočniki pri Mojih bodočih naporih, ki imajo zgolj en cilj, da se v najkrajšem času doseže ustvaritev onih ustanov, one državne uprave in one državne ureditve, ki bo najbolj odgovarjala splošnim narodnim potrebam in državnim interesom.

Zaradi tega sem odločil in odločujem:

Ustava kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev od 28. junija 1921. se razveljavi. Vsi državni zakoni ostanejo v veljavi, dokler se po potrebi z Mojim ukazom ne ukinejo. Na isti način se bodo v bodoče ustvarjali tudi novi zakoni. Narodna skupščina, izvoljena 11. septembra 1927. se razpušča.

S tem, da sporočam to svojo odločitev Svojemu narodu, naročam vsem oblastvom v državi, da po njej postopajo, a vsem in vsakomur zapovedujem, da se ji pokorava.

V Beogradu, dne 6. januarja 1929.

A L E K S A N D E R, s. r.

I l k a V a š t e t o v a :

ZAKLAD V EMONI.

ZGODOVINSKA POVEST.

(Nadaljevanje.)

»Miruj! Ne pozabi, da imaš goste pred seboj!« je vojvoda resno posvaril vročekrvnega velikana in dejal Obrom še vedno mirno in dostojanstveno:

»Sloveni nismo izdajica. Še nikdar nismo zahrbtno napadli prijatelja.«

Jugur Kajuk je povetil oči. Potem je priznal s hlinjeno prijaznostjo:

»Resnico govoriš, mogočni kakan. Sloveni ste nam bili doslej vedno zvesti zavezniki. A pomisli: Bizanc je daleč in naši domovi med Donavo in Tiso bodo morda več nego dve leti skoraj brez varstva. Laže bi se ločili od žena in otrok, če nam daš jamstvo, da nam ostaneš prijateljski sosed, dokler se ne povrnemo.«

»Kakšno jamstvo želiš?«

Jugur Kajuk se je obrnil k tovarišem in se nekaj trenutkov tiho posvetoval z njimi. Nato je odgovoril:

»Izmenjajmo talce. Svojega sina ti izročim in še enega izmed svojih spremeljencev. Ti pa mi izroči svojega prvorojenca in dodaj mu tovariša.«

»Starešinski posvet naj odloči. Bratje starešine, pridite!« In ženam je zapovedal: »Postrezite medtem gostom!«

Vojvoda je odšel s starešinstvom na trg k žrtveniku pod mlado lipo. Zgodilo se je prvič, da se je v novem Ljubanovem gradišču zbralo starešinstvo na posvet. Na tisoče ljudstva se je zgrnilo naokrog, kajti pobliskovo se je raznesla novica o predlogu jugura Kajuka. Nekaj trenutkov — in na žrtveniku je bil pripravljen žgalni dar.

Vojvoda je stopil pred žrtvenik in nagovoril narod:

»Bratje! Obri nas vabijo na bojni pohod nad Bizanc. A Slovenci letos ne smemo misliti na obračun z Bizantinci. Utrditi si moramo novo domovino. Nismo še dosegli njenih meja. Pomakniti se moramo proti morju do Langobardov. Ne vemo še, kaj nas čaka onstran visokih gora, ki jih vidite tamle na obzorju. Še bomo naleteli na sela in mesta, ki jih bo treba zavzeti s silo. Prodirali bomo po dolinah onkraj gora, dokler ne zadenemo ob germanski rod

Bavarecev, ki baje tam prebivajo. Naselili se bomo povsod, kjerkoli dobimo plodno zemljo in za bivališče primerne kraje. Povsod si moramo postaviti trdna gradišča in ne smemo pozabiti, da imamo za sosede okrutne Langobarde, ki prijateljsko zvezo z nami morda vsak trenutek prelomijo. Obri pa ne razumejo naših nagibov. Bojijo se, da jih ne napademo za hrbtom, ko pojdejo nad Bizanc. Zato zahtevajo, da zamenjamo talce. Ali sprejmemo njihov predlog?»

»Nikakor ne!« je zakričal Ratimir. »S ploskim mečem jih namahajmo in pošljimo domov!« se je šalil.

»V sovraštvo se z njimi ne smemo zaplesti, vsaj zdaj še ne. Dovolj bomo imeli opravka z drugimi sosedi,« je vojvoda posvaril.

Med starešinstvom se je dvignilo nerazločno mrmranje. Nihče se ni upal svetovati.

»Vprašajmo bogove!« je svetoval stari Braslav.

»Prav govoriš,« je odločil vojvoda in pomignil Valuku naj stopi za žrtvenik. »Svetovit naj mi zakrije sina, če je njegova volja, da ga pošljem k Pesjanom. Molimo, bratje!«

Starešinstvo in vse ljudstvo z njim je pokleknilo. Mladina se je s preplašenimi očmi ozrla na vojvodovega prvorojenca Valuka, stoječega za žrtvenikom.

Valuk je nekoliko prebledel, ko je na očetov poziv pokleknil... K Pesjanom? Ne, tega si ni želel! Grdi so, zlobni in divji...

Že je pristopila Pribislava in s tresočo se roko podala očetu gorečo smolnico. Milo se je ozrla na brata onkraj žrtvenika. Solze so ji silile v oči... Najstarejši brat je bil njen miljenec. Proseč je obrnila oči v očeta.

A vojvodovo obličje je ostalo trdo, kakor iz kamena. Svečano je stopil k žrtveniku in vtaknil smolnico v grmado... Dračje se je vnelo — dim je vzbuhnil, grozeč in teman kakor nepojmljiva pošast, nagnil se je in — nesrečni veter ga je potisnil na drugo stran, proti Valuku, da je bil mladeč za trenutek ves zavrt vanj...

Med narodom prestrašeno mrmranje — na vojvodovem obličju se ni zgnila nobena poteza. Le najbližji so opazili, kako mu je za trenutek šinila bledeca preko nagrbnega obraza. A že je mirno pokleknil in molil:

»Tvoja volja naj se zgodi, o Svetovit! Varuj mi sina in vrni mi ga!«

»Varuj Valuka, o Svetovit!« je glasno molil narod in marsikomu so solze zalile oči, saj je bil Valuk narodov ljubljeneč, zmagač v bojnih igrah in — dasi še zelo mlad — že slaven junak.

Vojvoda je vstal in pozval sina:

»Izberi si tovariša, ki pojde s teboj!«

Valuk se je ozrl po mladih, ki so se zgrnili okrog njega. Mlada srca so zagorela, oči so zažarele. Z Valukom — o, z Valukom bi šel vsakteri, četudi naravnost v smrt!

Iz vrst starešinstva je stopil velikan, župan Ratimir, in pomolil Valuku roko:

»Mene izberi, Valuk! Dober drug ti bom.«

Valuk se je vprašaje ozrl v očeta in opazil v njegovih lepih sivih očeh nekaj veselemu iznenadenju podobnega... Boljši meč bi ne mogel varovati sina!... krepko je stisnil Valuk roko, ki mu jo je ponujal velikan. Objela sta se in stopila pred vojvodo.

Nepokor je svečano izdrl svoj težki meč.

»Ostanita zvesta drug drugemu in svojemu rodu!«

Druga za drugo sta se sklonili nad bleščečim jeklom glavi obeh junakov. V sveti prisegi sta poljubila meč.

»Bogovi s teboj, moj sin! Bogovi s teboj, brat župan!« jima je govoril vojvoda.

Zbor je bil končan. Starešinstvo se je z Valukom in Ratimirom vrnilo v dvorec. Pribislavi so se ulile solze, ko je odšla za njimi.

»Kaj pomeni vse to? Ali si jih razumela?« je vprašal Rodan lepo Melo, ki je stala med zborovanjem poleg njega.

»Dozdeva se mi, da pojde Valuk z Obri.«

Mladi keltoroman se je zdrznil.

Z Obri? Z onimi grdimi divjaki?

Brž se je Rodan ozrl in se preril do Slovena, ki ga je bil že videl kot tolmača pri pravdi.

»Ali pojde Valuk res z Obri?«

»Res. Za talca je izbran. Ratimir ga bo spremljal.«

»In jaz tudi!« je planilo iz Rodana.

Ves začuden ga je Sloven pogledal. Rodan pa ga je živo zaprosil:

»Reci Valuku, naj vzame še mene s seboj! Reci vojvodi, da ga prosim, naj to dovoli!«

Tolmač je odhitel, da se prerije do vojvode in do Valuka. Rodan pa je poiskal gospodarja Rufelija, da si še od njega izprosi dovoljenja za potovanje v svet.

(Dalje prihodnjič.)

Pavel Kunaver:

POVODNJI NA KRASU.

Naš kraški kmet je vedno siromak. Poleti ga muči suša, pozimi, še rajši pa spomladi in jeseni, pa je v nevarnosti, da mu voda uniči poljske prideleke tam, kjer najbolj uspevajo. Pa oglejmo najprej površje Krasa ter nekatere izmed njegovih skrivnosti pod zemljo, da bomo lažje razumeli vzroke velikih nesreč, ki so zadele naše ljudi na Krasu letos spomladi in jeseni.

Najbolje je, da odprete svoj zemljevid tam, kjer vam kaže Dinarsko gorstvo. Že na glavnih njegovih grebenih spoznate severozapadnojugovzhodno smer. Med njimi pa opazite doline, ki imajo večinoma isto smer, in na njih reke, ki ne najdejo na površju svojega običajnega konca v morju, ampak izginjajo kot ponikalnice pod zemljo. Zakaj? Prvič zato, ker ima apnenec, ki v glavnem sestavlja Dinarsko gorstvo, premnogo razpok, katere uporablja in večinoma kemičnim potom razširja izginjajoča voda za svojo nadaljnjo pot k morju; drugič, ker tiste dolge doline niso običajne rečne doline, ampak so v resnici od vseh strani z gorovji in nižjimi hrbti obdane kotline, k r a š k a p o l j a imenovane. Voda bi jih morala visoko napolniti, da bi mogla odtekat preko sedel med gorovji. Vam najbolj znana in najbolj znamenita kraška polja so Cerkniško jezero, Planinsko polje, Pivško polje, Račensko polje, Ribniško polje, Dobropoljsko polje i. dr. V Jugoslaviji pa je Livanjsko polje najdaljše. Dolgo je 60 km. Medtem ko je na pobočjih sosednjih gorovij tako bore malo rodovitne prsti, jo najdeš na poljih do pet in več metrov na debelo. Kako dobro bi bilo, ko bi jo mogel kmet obdelovati! A revež tej zemlji niti na višje-ležečih robovih svojih pridelkov ne sme mirne duše zaupati.

Reke se vijejo po teh poljih leno in počasi in navadno še pred koncem polagoma poniknejo v številnih razpokah v strugi. Neštevilni so ovinki ali meandri, ki jih reka napravi na poljih. Pomislite, da je Planinsko polje samo 6 km dolgo, a Unica se vije po njem v strugi, ki je 18 km dolga!

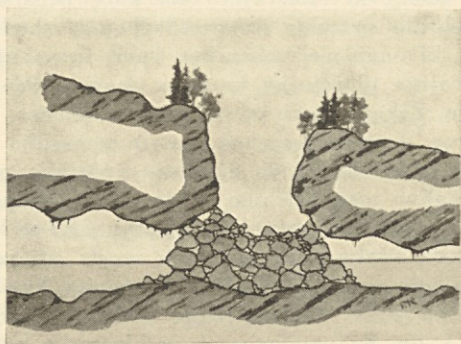
Za nekoliko časa zapustimo kraška polja in dvignemo se na kako sosednjo kraško gorsko vrsto ali planoto. Nikjer potočka, nikjer studenca. Razen manj ali več širokega pasu ob Jadranskem morju je povsod dovolj

Mogočni, 30 m široki vhod v Planinsko jamo. Iz nje teče Pivka, ki dobi ime Unica, na Planinsko polje.

gozda. Rodovitna zemlja pa je večinoma v kraških dolinah, majhnih in velikih okroglih kotanjah. Dno takih dolin nas pouči, zakaj na teh višinah ni vode, ko odkopljemo prst. Skala je razpokana in voda lahko odteka v nepoznane globine. Teh dolin je na Krasu toliko, da lahko primerjamo njegovo površje koži kozavega človeka. Mnogo manj pa je dolin, katerih dno se končuje navpično v skalnih stenah in ki jih imenujemo »prepadi«, »jame«, okoli Solčave v Savinjskih Alpah pa celo »pekel«.

Po neštevilnih razpokah odteče tudi voda najhujših nalivov v teh gorah navpično v zemljo, kjer pa se zbira v podzemskih rekah. Po nekaterih prepadih se je posrečilo raziskovalcem priti do podzemskih rek, n. pr. po 323 m globokem prepadu pri Trebiču nad Trstom, do Reke, poznejšega Timava, po Magdalenski jami do podzemске Pivke itd. Silne težave so se jim stavile na poti; končno pa so jim ovire, ki jih bomo še omenili pozneje, zastavile pot, da tem skrivnostnim vodam niso mogli dalje slediti. Med drugim so spoznali, da delajo reke tudi pod zemljo velike ovinke, vendar drugačne oblike kakor na površju.

Udorna dolina. Strop podzemске jame se je udril in zasul vodno strugo. Voda si išče med skalami pot. Z bičevjem vejevjem pa si v ožinah maši prehode in voda zaostaja.

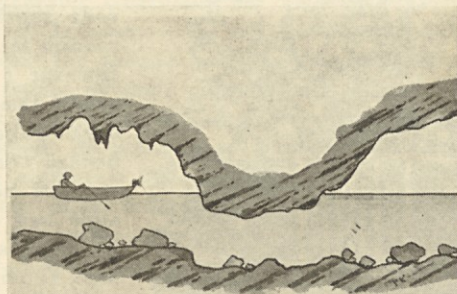
Tu in tam, a prav na redko, najdemo globoke doline, katerih stene in dno pričajo, da so se udrle; da, udrle so se nad podzemskim vodnim tokom. Strop je postal najbrže prerahel in obok morda prevelik in zgrmel je v globino. Ker pa je bilo razvalin preveč, so podzemsko strugo popolnoma pokrile in voda v pretežni večini v teh dolinah ne pride na dan. Tu in tam pa pridemo po večjih ali manjših odprtinah v dnu do podzemskih tokov. Tako v Vranji jami pri Lazah in v Mačohi na Moravskem. Velika in Mala

Koliševka pri Planini pa sta brez dohoda v podzemski svet.

Toda pojdimo spet na polje! Tam ob robovih teh velikih kotanj pride voda, ki je poniknila v gorah, zopet na dan kot večja ali manjša reka. Izviri so prav različno veliki. Nekateri so prave podzemске jame, iz katerih teče reka, drugi so zopet podobni velikanskim loncem v dnu, iz katerih vre voda. Zato tudi ime takih izvirov: vrelo. Le kratka pa je pot teh rek pod svetlim soncem. Omejena je z gorovjem, ki obdaja polje od vseh strani. Priroda pa je več ali manj olajšala vodi delo. V dnu polja najde številne razpoke že v strugi, in še predno doseže konec polja, izgine ob nizkem vodnem stanju pod zemljo, kjer si med skalnimi skladi išče v podzemskih jamah pot pod gorovjem do naslednjega polja ali do prve večje prave doline. Toda na robu polja najdemo na koncu struge — poleti suhe — večje in manjše skalne razpoke, na katerih opazimo, da jih je voda razširila in jih uporablja za odtok, kadar manjše razpoke ne zadostujejo. Nekateri od teh vhodov v podzemlje so jako veliki. Vratnica pri Velikih Laščah bi začetkoma zadostovala za celo reko. Reka Pivka teče po mogočnem vходу v vodnji del Postojn-

ske jame. Silna je Velika Karlovica. Manjši so vhodi v podzemlje v severnem delu Planinskega polja.

Večina od teh požiralnikov obeta začetkoma, da bodo zado-
stovali tudi za največjo vodo.
Ko pa sledimo v notranjost, se
žal le premnogokrat zožijo, stro-
pi se ponižajo in tako se pri
vsaki od teh jam preneha pro-
diranje pred nepremagljivimi
ovirami. Take kraje imenujemo
sifone. Voda si namreč išče
nadalnjo pot morda v globlje
ležeči razpoki, nad katero stal-
no stoji, da dotične luknje sploh
ne vidimo. Jamski strop se po-
niža do vode premnogokrat.
Ali pa se je strop sploh udril,
kar nam naznanja že na površju

Sifon.

*Eden izmed glavnih vzrokov, ki zadržujejo vodo,
da ne more naglo odteči s kraških polj.*

udorna dolina, spodaj pa do stropa nagrmadeno ogromno skalovje. Vidite, to so glavne ovire, ki zadržujejo vodo, da ne more odteči, kadar reke na poljih preveč narastejo po pomladnih in jesenskih nalinivih. Pomislite, da v hudih nalinivih priteka na Cerknjsko jezero do 150 kubičnih metrov vode na sekundo, a odteči je more v istem času le do 80 kubičnih metrov. Tako je pač jasno, zakaj stoji voda toliko časa na tem polju. Tudi na Planinskem polju ni mnogo bolje: zaradi prevelikega dotoka stoji tudi tam voda po več tednov nad poljem, ki bi sicer lahko prehranjevalo mnogo več prebivalstva kakor tako. Tako je pa po vsej naši državi na kraških poljih. Velik del Livanjskega polja je po deževju pod vodo. Nekatera polja vam že s svojim imenom povedo žalostno usodo: Cerknjsko »jezero«, »Mokrine« na Račenskem polju, Mostarsko »blato« itd.

A ne samo, da podzemska vodna pota niso zadosti velika, da bi mogla odvajati visoko vodo, ampak taka ozka mesta se še celó maše, ker z vodo priplava v globino tudi trava, bičje, drevesa, deske in vse, kar voda doseže in more odnesti. Vse male ponore si na tak način maši in voda zaostaja ter poplavlja polja. Najbolj nesrečna pa so taka polja, ki večjih požiralnikov sploh nimajo, ali pa so močno zanemarjeni, manjši pa zamašeni. Pri zadnji povodnji letos jeseni je bilo najbolj udarjeno Dobrepoljsko polje na svojem jugovzhodnem delu okoli vasi Struge. Največ vode je pridrla podzemskim potom od ribniške strani, a tudi po površju je udrila od severozapada — zopet zaradi nezadostnih ponikalnih sredstev — v ubogo dolino, ki jo je izpremenila v jezero. Medtem ko zaradi ugodnejših razmer dokaj dobro poznamo podzemski tok voda, ki sestavljajo na koncu Ljubljano, so ravno podzemski dotoki Krke, ki pritekajo z dolenskih polj kljub velikemu trudu raziskovalcev jako malo poznani.

Oblasti se že dolgo trudijo, da bi nesrečnim poljem pomagale. Razširjajo požiralnike, čistijo jih, pred nje postavljajo strežaje ali grablje, na katerih se love naplavljenе deske, drevesa i. dr., kar bi sicer pogoltnila globina in kar bi pozneje še bolj zaviralo odtok vode in povzročalo še večje povodnji. Pa tudi

v globino posega oblast. Ožine in nizke strope v podzemskih vodnih jamah razstreljuje. Pred vojno so n. pr. v Veliki Karlovci pri Cerknici mogli le do 360 m daleč. Nato so ožine in voda zaprle vsako prodiranje dalje. Tekom zadnjih let pa je pogumni višji inšpektor inž.

Hočevar s pomočjo dinamita in vztrajnosti prodril tam že okoli 1800 m daleč. A tudi na druga polja se obrača njegova pozornost. Nobenega truda se ne straši, dasi si niti predstavljati ne morete, kaj se pravi na čolnih stoje nad črno vodno globino v podzemskih jamah vrtati v skalo in jo razstreljevati. Na loge, ki jih stavi kraška priroda, so orjaške in še in še bodo povodnji povzročale nesrečo na kraških poljih. Vi, ki ste od tam doma, pomnite, da boste delali proti poplavam, če boste navduševali domačine za v z t r a j n o čiščenje ponorov. Morda bo vendar prišel nekoč dan, ko bodo polja osušena in širne njihove ravnine z debelo zemljo vred poljedelcu na razpolago, da bo mirno na njih sejal in tudi brez strahu pred povodnijo čakal žetve. Tam, kjer danes ljudje stradajo na robu poplavljenih kraških polj, bo takrat zavladalo blagostanje, o katerem kraški kmet danes komaj sanja.

I v. M a t i č i č :

TISK — VELESILA.

Z uma svitlim mečem se bijejo narodi in države. In ta meč je nabrušen, silovit, mnogokrat namočen v jedkem strupu, da zadaja smrtne rane. Mnoge dežele so propadle, mnogi narodi zapadli v sužnost pod tem mečem, in mnogo vojskâ je izkrevavelo pod njim. Kajti sleherno vojno je zapalil tisk, sleherno revolucijo podžgal, prekucnil silne prestole, ljudstvom zmedel pojme in pamet. Tisk vodi svet in narode in diplomacijo, tisk kuje nazore, vodi misli, vtepa v glavo prepričanje, brusi značaje, daje človeštvu smer, bodri narode, jih dviga in zmaguje.

Kratka notica zadostuje, da si kdo vzame življenje, da propade trgovina ali tovarna, ali se spričo nje vnamejo pravde, ki imajo težke posledice. Kratke člančič lahko izzove pogrome, demonstracije, požene v ječe ali v pregnanstvo cele množice ljudstva.

Radi te izredne moči in važnosti si mnoge države tisk osvoje tako, da mu ni moč do živega. Kakor je armada oborožena in udarna sila države, tako je sporedno tej tisk tajna sila, katere udarci mnogokrat huje žgo. Zato je prav, da to silo nekoliko premotrimo in spoznamo. Seveda na kratko, kajti ako bi hoteli pregledati ves svetovni tisk, bi potrebovali najmanj pet polnih »Razorov«.

Oglejmo si torej samo vodilni svetovni tisk, ta žaromet, ki meče svojo žarko luč na vsa svetovna tržišča, na križpota in bojišča. Največje dnevnike,

po številu naklade in po obsegu, premorejo pač velesile: Francija, Anglija in Združene države. Francoski »Temps«, »Le Matin«, »Journal des Debats« ter po nakladi najmočnejši »Le Petit Parisien«, dalje angleški »Morning Post«, »Times«, »Daily Telegraph«, »Manchester Guardian« ter ameriški »Evening Post«, »Sun«, »Daily News«, »Chicago Tribune« — so nekako glavni dnevnik ali svetilniki omenjenih treh velesil ter zvezde vodnice svetovnega tiska. Vendar pa je poleg teh še cela truma odličnih poborcev, ki sukajo svitle meče v prvih udarnih vrstah ter si skušajo priboriti svetoven sloves. Francija ima nad 3400 listov, v Parizu samem jih izhaja nad 300; Anglija jih ima okrog 3000, a Združene države jih premorejo blizu 20 tisoč. Italija ima svoje stebre: »Popolo d'Italia«, »Corriere della Sera«, »Agenzia Stefani« in še celo šumo dnevnikov, ki udarjajo vsi unisono na en zvon. Nemčija jih premore sicer nekaj manj od Francije, v novejšem času je mnogo zatrtih. Poprej jih je izhajalo samo v Berlinu 90 dnevno.

Silno je razvit tisk na Češkem. Tam izhaja nad 3000 listov in revij. Vodilni dnevnik so »Venkov«, »Česke Slovo«, »Pravo Lidu«, »Čech«. Jugoslavija pa ima 80 dnevnikov. Glavna sta beograjska »Vreme« in »Politika«. V Sloveniji izhaja okrog 300 listov in revij raznih naziranj in strok. Je to sicer malo številce v primeru z velikimi kulturnimi narodi, kjer jih izhaja do 3500; vendar ako upoštevamo tudi knjige naših knjižnih družb in založb ter njihove visoke naklade, dalje ostale letne publikacije — in pomislimo, da vse to vzdržujejo, pišejo in čitajo Slovenci, pa primerjamo naš mali narod in tisk z velikimi narodi, tedaj uvidimo, da je naš tisk velik, naravnost ogromen. In smo v tem primeru Slovenci v poslednjem času, kakor je dognano, prav na prvem mestu med vsemi narodi sveta.

Kako pa Rusija? Tako ogromna in silna ima danes le okrog 60 dnevnikov, ki pa razlagajo vsi zgolj boljševiški evangelij. Glavni so: »Izvestja«, »Pravda« in »Krasnaja Gazeta«.

Rumeno pleme: Ogromni Kitaj premore komaj 300 časopisov, Japonci jih imajo 900. Temna plemena, oziroma kolonije Azije, Avstralije in Afrike imajo po večini le angleški, francoski in španski tisk, ki seje propagando belega plemena med temnim.

Kje so še ostali evropski narodi in države? Vsaka ima svoja glasila, svoje pobornike. Nekatere jih imajo več, druge manj. Med njimi jih je mnogo svetovnega slovesa. Velike važnosti so na primer švicarski listi, osobito ženevski, kjer je sedež Društva narodov, a tam sedi tudi finančna moč.

Kakšna je pa številčna moč velelistov? Svetilniki velikih držav bruhajo v svet milijonske naklade. V prvi vrsti bi omenili čikaško »Tribuno«, ki vrže na dan blizu 2 in pol milijona iztisov; potem »Daily News«, njujorški »Evening Post«; med francoskimi ima »Le Petit Parisien« 2 milijona naklade in izhaja dvakrat dnevno; potem »Le Matin«, »Temps«, londonski »Times«, »Morning Post«, »Manchester Guardian« — ti izbruhajo dnevno po milijon iztisov. V nemškem tisku je najmočnejša naklada 600 tisoč; ruski sovjetski tisk beleži najvišje 700 tisoč (»Izvestja«). Potem pa naklada stopnjema pada z močjo države in njenega političnega in kulturnega razvoja. Predvojni vodilni dunajski dnevnik so se tiskali po 300 tisoč izvodov, danes jih premorejo kvečjemu še po 150 tisoč. Dnevnik, ki ne premore vsaj 100 tisoč dnevne naklade, ne pomeni dosti v svetu. Slovenci v daljnem svetu nismo kdove kaj, vendar pa nekaj premoremo. Naši dnevnikarji se tiskajo v nakladi od 10 do 40 tisoč, v

enaki višini tudi tedniki, in gre vse večinoma na stalne naročnike. V enem letu bi zagrnili s svojim časopisom lahko vso slovensko zemljo.

Že po zunanosti lahko presodimo moč poedinega lista. Ako nam pade v roko velikanska plahta potiskanega papirja, tedaj uganemo, da ni to kak zakoten tednik, ampak svetoven velelist (»Temps«, »Times«, »Chicago Tribune«). Poleg formata je značilen pri velelistu tudi tehnični ustroj. Prikrojen je svojemu namenu in pa zahtevam časa primerno. Resen političen velelist, za katerim stoje diplomati ali gospodarstveniki svetovnega imena, in ki se bavi z velediplomacijo ali svetovno gospodarsko politiko, nima na sebi nikakih kričavih ali bahavih znakov. Je to svetilnik, ki mu ne pristojajo pečati se s kramarijo ali nepomembno preklarijo. Ima pičlo ilustracij in tudi malo oglasov, posebno ne vsiljivih med tekstom. Je torej dostojen po svoji zunanosti in po tonu vsebine. List mahedrave uravi pa izpreminja in obrača svoje zunanje lice kakor mu kaže. Tretji tip listov je oni, ki se lovi za senzacijami. Tem listom je prvo denar, dobiček, zato jih v glavnem vzdržuje in dviga le večni lov za senzacijami. Slaba jim prede, ako ni dalj časa senzacij; zato kaj radi posegajo tudi po brezpomembnih dogodivščinah, jih popadejo in ogledajo z največjo naslado pa razbobnajo v kričavem zanosu na vse vetrove. V mirnih deželah in skromnih mestih za te vrste listov ni življenja, tembolj pa uspevajo po kričavih velemestih, kjer so kovačnice senzacij, gnezdišča zločinov, ropov, zabavišč in razvratnosti; tam so centri športnih tekem, rokoborb, bikoborb in cirkuzov. Zato ima tamkajšnje časopise dovolj hrane in ljudstvo hlasta po njej bolj ko po vsakdanjem kruhu. Kričavi naslevi znanijo posebnost dneva, ilustrirajo jo ogromne slike — in kolporterji sipajo sveže izdaje liki bombe po ulicah. Je pa ustrojeno to časopise zahtevam časa primerno. Kričave črke, ojačane slike, ilustrirane vesti, oglasi, vse živo upodobljeno, besedila pa malo. Ni časa za čitanje, ljudem se mudi, sirene tulijo. Sicer pa je težavno čitati v oglušujočem trušču velemesta; zato naj govori slika, napisi naj kratko tolmačijo vsebino. Nemi film.

Le kako je mogoče zmagati tako ogromne dnevne naklade velelistov? Tu delujejo samo stroji, ki so privedli tisk do velesile. Na roko se danes stavi komaj še kak zakoten tednik nekje v provinci, vse drugo opravijo stavni stroji, brzotisniki, rotacije. Stavni stroji naklepljejo na primer dnevno do 32 ali celo 64 strani lista; ali kako ga potem natisniti 1—2 milijona? Rotacija vrže na uro 15 tisoč; morala bi torej teči 66 ur, da bi natisnila 1 milijon izvodov — in zadnji naročniki bi prejeli list ravno 3 dni po izidu. Dnevnik sam bi torej med tiskom zastarel in postal brez pomena. Zato gre ta reč bolj praktično izpod rok. Podjetja, ki tiskajo milijonske naklade dnevnikov, morajo biti pač velepodjetja, preskrbljena z rotacijami; ne samo z eno, z dvema ali tremi, temveč z desetimi, dvajsetimi rotacijami. Ogromne dvorane so, kjer se tiskajo velelisti: deset, petnajst, dvajset ogromnih zmajev hrešči, ropoče, tuli, vsi tiskajo eno in isto, vsi bruhajo enako vsebino, vsak 15 tisoč na uro. In to gre kar naprej, noč in dan; komaj je dotiskana jutranja izdaja, že treba pričeti tiskati večerno. En zvitek papirja za rotacijo meri 8 kilometrov, to je, rotacija natiska na uro približno 15 kilometrov po dolžini, deset rotacij 150 km na uro. Koliko na dan, na teden, na mesec? To je šele en velelist.

Nemčija premore rotacijo, ki tiska hkrati 96 strani, seveda ne posebno velikega formata. Je to že cela knjiga, ki pade hkrati iz stroja. Ljubljanskega »Jutra« se lahko tiska hkrati 32 strani na rotaciji, »Slovenca« pa 16 strani.

Zdaj pa izdelujejo v Nemčiji rotacijo najnovejšega modela, ki bo zmogla na uro 30 tisoč iztisov.

Ko imamo torej te ogromne naklade natisnjene, kako jih pa zdaj spraviti na brzo roko v svet? Kako razposlati, odpremiti, spraviti na pošto? Tudi to je vse praktično urejeno. Pošta niti ne pride dosti v pošte, saj niti ne bi bila kos takim ogromnim sklantom. Glavni odjemalec teh velelistov je vele-mesto samo, list se tako rekoč razproda kar na mestu. Tak list je na primer čikaška »Tribuna«, ki se je velik del razpeča v domači kolportazi. Chicago ima nad 3 milijone prebivalcev, »Tribuna« pa velezanimiva in skoro zastonj, par centov stane tako velika plahta, kdo bi je ne kupil, vse mesto jo čita. Vendar pa je gre več stotisočev tudi po svetu. Pariški »Mali Parižan« se tudi močno kolportira doma, vendar pa ga roma po Franciji polne vagone. Pod-jetje tega velelista ima kar svojo železnico. Pred ekspeditom čakajo vagoni, in ko so naloženi, sortirano po pokrajinah, jih odpelje lokomotiva na glavni kolodvor. Tam te vagone razpeljejo in priključijo osebnim vlakom — in v eni uri že drči ogromna naklada lista v vse dele Francije. Tako približno imajo organizirane svoje ekspedite tudi drugi velelisti.

Sile, tako korenito zasidrane v svetu in v človeštvu, ni mogoče zlomiti.

Pirnat Viktor:

NEVARNA SO POTA MORJA . . .

(Konec.)

»Mirno.«

Kot miši izginijo mornarji v kiosku. Na mostu ostane sam poveljnik in pazljivo spremlja kretanje rušilcev, ki drve z brzino 20 morskih milj, to je 36 km na uro.

Rušilci oprezajo budno krog sebe. Tu blizu je bil preklan od podmornice »Phoenix«, italijanski »Impetuoso« in »Nembo« in franco-ski »Fourche« in »Re-naudin«. Vsi so izginili na dno.

Podmornica pojde s kioskom zunaj 20 km za njihovim hrbtom ne-opazeno mimo.

»Toda, kaj je to?«

Dim rušilcev se dviga naravnost v nebo. Pri tej tišini je mogoče le, če so ustavili stroje.

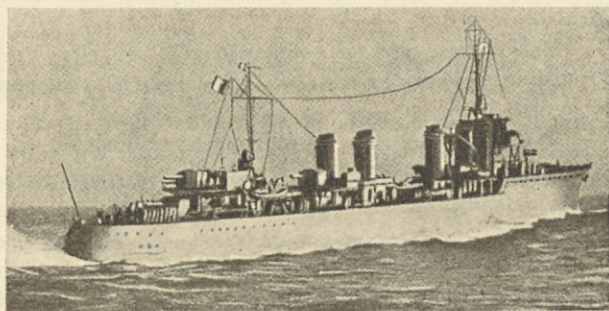
»Ustavite stroje!« zapove kapetan.

Oni tam gotovo prisluškujejo s svojimi vražjimi mikrofoni, ki jih je povsod polno in ki izdajajo vsak ropot v vodi. Na srečo so daleč.

»O, nebesa!« zakolne potihem Nemec, »glejte, prihajajo!«

Njegov pogled preiskuje nebesni svod in se ustavi na črni točki. Avijon! Ta jih je opazil in sporočil rušilec.

»Prokleti Skot!«

Rušilec med vožnjo.

Pokrov na stolpu se zamolklo zapre. Črez trenutek že zavalovi nad njim morje in deset sekund kasneje je podmornica že dvanajst metrov pod gladino.

Rušilci se besno bližajo. Šest njihovih dimov se druži v en sam oblak. Trideset milj na uro. Skozi periskop se vidi oni prvi, ki reže morje kot z nožem in pušča za sabo pene v obliki velikega »V«. Podmornica se spusti na trideset metrov in se okrene proti zapadu, da bi prevarala sovražnika.

Deset minut... četrť ure... nič! Nobenega šuma, to je čudno. Šest rušilcev pa že dovolj para morje, da bi občutljivi mikrofoni moral čuti njihovo bližanje. Še s prostimi ušesi se to čuje, če je morje tako mirno kot danes. Ali so morda spet ustavili stroje in prisluškujejo? Vse umolkne v podmornici, kot bi njihovo govorjenje moglo prebiti debelo plast morja. Električni motorji se vrte neverjetno polahko, le toliko da podmornica ne izgubi ravnotežja... Sicer pa se zdi vsem, da so se rušilci umaknili. In podmornica se prične polagoma dvigati, da kradoma pogleda naokoli. V periskopu se že kaže zelenkasta svetloba površine.

»Elisa z desne strani!« zakriči nekdo spredaj.

Lahek šum kot bi drgnil z nohtom po svili. Podmornica se ponovno potopi. Šum postaja vedno močnejši, flak — flak... in skoro je že čisto blizu. Kaj so jih morda opazili?

Bum — m — m!

Z leve strani, ne daleč... granata, sto kil težka. Zvonko odjekne trup podmornice, da je bobnenje zaglušilo ušesa cele posadke.

»Petdeset metrov!« zagrmí poveljnik.

Z 2000 amperi v vsakem motorju se pogreza podmornica. Trideset — štirideset — petdeset metrov.

Bum — m — m!

To pot točno nad glavo. Potres je bil tako močan, da so popokale vse žarnice.

Rušilci tam gori so bombardirali z vso silo. Podmornica se je bila prej prenaglila. Avion, ki vidi ob tako jasnem vremenu do 30 m globoko, jo je opazil.

»Šestdeset metrov — sedemdeset metrov!«

Naprej, nazaj, desno, levo, povsod so padale granate. K sreči so eksplodirale zelo visoko.

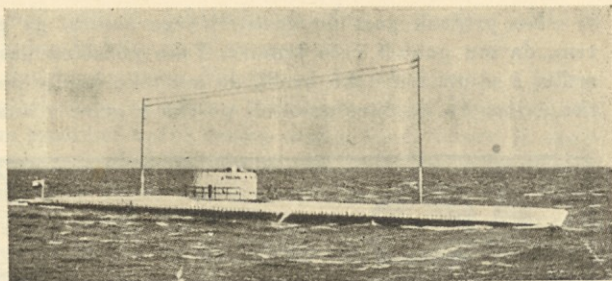
»Osemdeset metrov!« — Dalje se ne more. Le malo še in vodni pritisk bo zdrobil podmornico. Kam zdaj? Ali naj čaka ali naj plovi? Podmornica krene proti jugu... Granate pa dežujejo včasih blizu, pa spet daleč. Da rušilci le nimajo min, pa bo dobro!

Brezkončni so junijski dnevi. Slednjič izplove podmornica oprezno in počasi ter naglo krene proti Otrantu.

Sonce je zašlo in mrak lega na tiho morsko ravan. Pol potopljena hiti podmornica dalje. Rušilci so izginili in le raztegnjeni sledovi dima še pričajo o njih. Podmornica pa hiti dalje...

V polnem mraku je zapazil službujoči častnik pred seboj na obzorju niz črnih točk. — Tišina. — To so ribiške ladjice, ribiški čolni. Tudi oni so že obveščeni po rušilcih o podmornici in nagrađa tisoč funtov šterlingov čaka srečnika, ki jo opazi in pravočasno prijavi ali z avtomatsko mino spravi na dno.

Mesečina. Tanka meglica je pala na morško površino. Diesellovi motorji so ustavljeni, delajo le elektromotorji, iz vode gleda le vrh komandnega stolpa, ki sliči široki plutači, na kateri visi podmornična mreža. Deset metrov pod gladino... Pazljivo in budno se kreta podmornica, našla je srečno prehod med dvema ribiškima čolnoma in neopaženo je zapustila Jadran ter odhitela v negotovost tja med Malto in Marseille, pred afriško obalo ali med egejske otoke. Pri njej je le dvoje: zmaga ali smrt. —

*Naša podmornica „Osvetnik“
vozi po našem Jadranskem morju in čuva našo obalo.
Izgrajena je najmoderneje.*

Tudi za nas so podmornice velevažne in nismo brez njih. Čuvale nas bodo in branile, kadar bo treba. Daj Bog, da bi ne bilo to nikdar potrebno! Če pa, tedaj nam nakloni usoda, da bo

Nebojša Smeli in Hrabri Osvetnik!

PREBIVALCI ČRNEGA PESKA.

Črni pesek imenujejo domačini velikanske turkestanske stepe in puščave vzhodno od Kaspiškega morja. Prebivalci teh puščav nimajo stalnega bivališča, temveč se selijo s svojimi ovčjimi čredami, kakor jim kaže ugodnejša paša. Torej so nomadi. Vsekakor imajo tudi pri teh selitvah svojevrsten red, zakon, ki ni nikjer zapisan. Skozi stoletja se ravna po njem, vsako kršenje pa privede do spopadov in sovražnosti med sosedi.

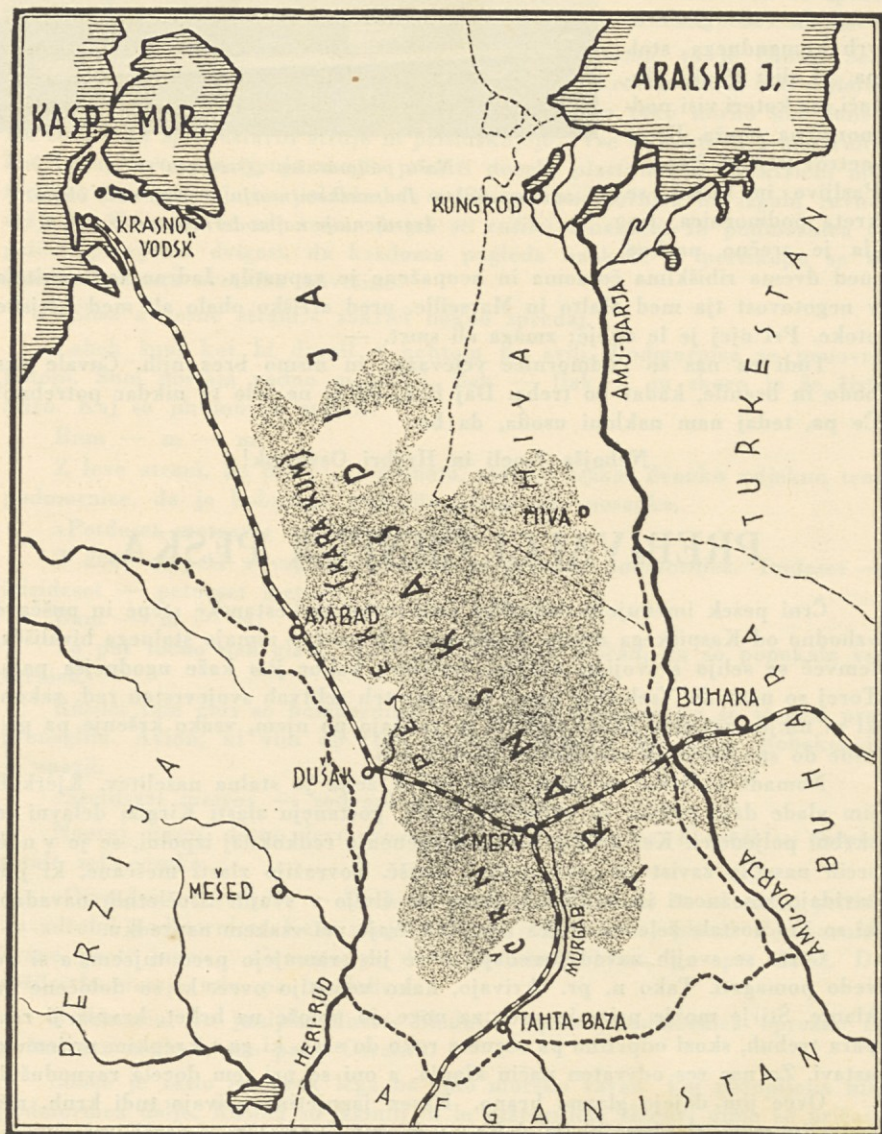
Nomadi so revni in divji. Njih večna želja je stalna naselitev. Kjerkoli jim vlade dajo priliko za stalno bivališče, postanejo zlasti Kirgizi delavni in skrbni poljedelci. Ker se jim pa to hrepenenje redkokdaj izpolni, se je v njih srcih naselila zavist do vseh stalnih selišč. Sovražijo zlasti meščane, ki jim zavidajo zmožnosti in napredek. Sami pa živijo v svojih tisočletnih navadah, ki so jim postale železna srajca ter jih ovirajo pri vsakem napredku.

Često se svojih navad zavedajo in se jih sramujejo pred tujcem, a si ne vedo pomagati. Tako n. pr. skrivajo, kako usmrtijo ovce, ki so določene za klanje. Štirje možje primejo ovco za noge, jo položijo na hrbet, krvnik ji razpara trebuh, skozi odprtino pa segne z roko do srca, ki ga s krepkim prijemom ustavi. Za nas res odvraten način klanja, a oni so pri tem docela ravnodušni.

Ovce jim dajejo glavno hrano. Razen jagnjetine uživajo tudi kruh, riž, sadje in razne slaščice, ki jih dobivajo iz oaz. Jagnjetino najrajši pečejo zrezano na majhne kosce, na raznjiče. Pijača jim je mleko, zlasti pa kumis, ki ga dobivajo iz kobiljega mleka po alkoholnem vretju. Kumis je torej opojna pijača.

Čeravno so nomadi strah okoliških selišč, vendar so v osebnem občevarju skromni in ponižni ter pri vsem siromaštvu tudi gostoljubni. Gostom prirede častne pojedine.

Ko prijezdi gost do gostiteljevega šotoru, ga glavar družine pozdravi s tem, da mu ponudi čašo kumisa. Tako počaščen gost izpija kumis še sedeč v sedlu, a se pri tem tako brodi, da mu teko kaplje po bradi in padajo na konjsko grivo. Te kapljice gostitelj posrka z grive v znak vljudnosti.

Slavnostna pojedina se vrši v šotoru. V sredo postavijo kotel z ražnjiči, okoli je zbrana družina z gostom. Gostija se začne s tem, da postreže najprej gost gostitelju. Prvi v vrsti je starešina, ki pride do gosta »po štirih«. Gost mu pa da z roko grizljaj mesa v usta, nakar zopet »po štirih« odide na svoje mesto. Starešini sledi enako vsa gostiteljeva družina. Tej otvoritvi sledi poje-

dina, ko zajema vsak po mili volji. Po zaključku pojedine se gostu v znak, da je sit, glasno kolca. Nevljudno bi bilo, če bi to opustil.

Nomadi prežive ves dan na prostem. Vendar se jim zdi bivanje v šotoru nad vse lepo in mično. Šotori so pa navadno v strašnem stanju. Šotornina, vsa skrpana in pokrita z vsem možnim, brani dostop zraka. Sredi šotora je ognjišče, ki napolnjuje ves prostor z dušecim dimom, ki le počasi odhaja skozi majhno odprtino. Ko se zvečer zbere vsa družina v tesnem šotoru, pečejo jagnjetino in kuhajo čaj, ki je pripravljen po sledečem receptu: V vrelo vodo vržejo nekaj kosov stisnjenega čaja. Taki koščki čaja rabijo nomadom obenem za denar — drobiž. Pridatek čaju je ovčji loj, maslo in sol. Po polurnem kuhanju je čaj pripravljen. Nam bi vsekakor ne teknil, a tembolj gre nomadom v slast.

Medtem se je v šotoru stvorila primerna atmosfera. Zrak je nasičen z dimom, izpuhom mnogih ljudi in z dišavami iz čajnega kotla. V takem vzduhu se čuti nomad domač in srečen. Loti se ga spanec. Zadovoljen zleze na svoje ležišče in sladko zaspi.

Neki obogateli nomad si je v mestu Bakuju ob Kaspiškem jezeru sezidal palačo, a v svoji lepi spalnici ni mogel spati. Zrak se mu je zdel nezdrav. Izbral si je v palači najbolj zadehlo izbico, kjer je prebil noči. Nespečnost ga od tedaj ni več mučila.

Nomadska higijena ima druga pravila kot naša. Slačenje pred spanjem je nepotrebno. Obleko slečejo, ko je telesu skoraj razpadla in jo je treba namestiti z novo. Tudi umivanje ali celo kopanje je nepotreben luksuz že zaradi pomanjkanja vode. Umivajo se navadno samo s peskom.

Tako žive turkestanski nomadi ob svojih prastarih navadah in običajih že tisočletja, pasejo svoje ovce in konje, tarnajo o siromaštvu in uživajo svobodo. Tujec pa naj ne hodi nepoznan in brez priporočil v njihov šotor. Dogodilo bi se mu kakor nomadskim ovcam.

K e ž m a n F r a n č i š k a, mešč. šola, Brežice:

NA MORJE.

Že ob stvarstvu je priroda obdarila svet z lepoto, dala vsaki stvari nalogo koristiti sebi in okolici. Ustvarja pa in izpopolnjuje še vedno, dan na dan, nove čare in zanimivosti, ki nas radujejo in osrečujejo. Tudi naša domovina je polna prirodnih krasot, ki s ponosom navdajajo slehernega Jugoslovana. In med te prirodne lepote in krasote spada naše Jadransko morje in mesto Sušak, ki leži ob njegovi obali. Že večkrat smo govorili, da napravimo o počitnicah izlet na Jadran, da si ogledamo življenje obmorskih krajev in kot članom »Jadranske straže« se nam je to še lažje posrečilo.

V soboto 5. VIII. smo se odpeljali z vlakom do Zagreba. Tu smo izstopili in čakali na drug vlak, ki nas je peljal do Sušaka. Dolga je pot, a nam ni bila, ker smo se vozili mimo nam neznanih krajev, ki so vzbujali v nas vedno večjo pozornost. Videli smo prve kraške pojave, gorska polja in mesta, lepe gozde itd. Počasi se je vlak vzpenjal po hribu navzgor in takrat smo imeli lepi razgled daleč v dolino in točneje smo opazovali življenje ljudi v drugih krajih.

Peljali smo se skozi štirinajst predorov; nekateri izmed teh so bili prav dolgi. Ako je koga zalotilo, da je stal zunaj na hodniku, ga je hotel dim kar

zadušiti. Z vedno večjo radovednostjo smo gledali skozi okna, ko se je vlak proti mraku približeval morju. Ko smo ga zagledali, se je po vsem prostoru, v katerem smo se nahajali, razlegal en glas — morje, morje! Kmalu smo izstopili na postaji Sušak, kjer nas je čakal neki gospod od »Jadranske straže«, da nas je odpeljal v šolo, kjer smo prenočevali. Bilo je vse dobro pripravljeno. Imeli smo električno razsvetljavo, vsak svojo posteljo in prav zadovoljni smo bili s tem prenočiščem.

Drugo jutro smo vstali precej zgodaj, ker smo se dogovorili, da napravimo s parnikom izlet na Rab. Zjutraj nas je že čakal parnik »Topola« v пристanišču, ki nas je odvedel med otokoma Čresom in Krkom proti Rabu. Dasi smo se vozili po morju štiri ure, se nam je zdela pot prav kratka, ker marsikdo izmed nas še ni bil na morju. Spočetka nas je spremljalo precejšnje število galebov, ki so nekaj časa letali nad nami, nekaj časa zopet plavali po morski gladini. Vožnja je bila zelo prijetna, vetra ni bilo, zato tudi nismo imeli strahu, da bi se potopili. Le včasih je pripihal lahen vetrič in zazibal parnik, da so se delali majhni valovi. Ko smo prišli do pristanišča, je bilo tam že več parnikov, ob obali pa so se kretali čolni in jadrnice. Po izstopu smo si ogledali mesto, ki je zares lepo, zlasti ker ga dičijo lepe agave. Nato smo si poiskali primeren

prostor za kopanje. Hitro je minil čas in zopet smo se morali pripraviti na odhod nazaj proti Sušaku. Ali tokrat smo se vozili ponoči. Saj je vožnja po morju ponoči veliko bolj prijetna kot podnevi. Posebno prijetna je v mraku, ko zahaja sonce. Res, nekaj krasnega je gledati sončni zahod na morju! Pa tudi mesta se ponoči s parnika veliko lepše vidi, ker je vse v razsvetljavi. Pozno smo prišli nazaj in dasi je bil vsak utrujen, se ni mudilo nikomur spat, ker je bilo zunaj vse živo.

Naslednjega dne smo se namenili, da gremo na Trsat. Počasi smo šli po stopnicah navzgor. Z vrha smo imeli lep razgled po mestu in po sinji morski gladini. Kmalu smo se vrnili, a po drugi strani. To smo opravili predpoldne, popoldne pa smo se kopali. Prijetno se je kopati v morju, ali kaj, ko vse tako hitro mine. Ko se je začel dan nagibati, smo šli v mesto. Po naključju smo se sešli z znanim slovenskim mornarjem, ki nas je povabil, naj pridemo v Martinščico gledat podmornice. In res drugi dan popoldne smo se odpeljali z avtom. V pristanišču sta stali kraljevski podmornici »Hrabri« in »Osvetnik«, kateri smo videli tudi znotraj. Nato smo se še kopali, in prijazni mornarji so nas še celo pogostili.

Ali sreča je kakor sonce: kadar je najlepše — zatone. Tudi nam so hitro minuli srečni dnevi, in ko smo se najlepše prilagodili tamošnjim krajem in ljudem, smo morali odpotovati. Vrnili smo se utrujeni, ali vseeno veseli, noseči v svojo ožjo domovino mnogo spominov z našega Jadrana.

NJ. VEL. KRALJICA MARIJA

obnavljala je 9. januarja 1934. svoj rojstni dan. Vsa Jugoslavija se je iskreno spominjala vzorne življenjske družice našega kralja, ljubeče in skrbne matere treh jugoslovenskih kraljevičev.

Kraljica Marija se je rodila 9. januarja 1900 v Gothi kot tretji otrok, druga hči rumunskega kralja Ferdinanda in kraljice Marije. Odkar jo je poroka dne 8. junija 1922. zvezala z našim vladarjem, je prva jugoslovenska kraljica deležna ljubezni vsega naroda. Največja sreča kraljice Marije je v njenem domu, pri vzgoji treh kraljevičev, čilih Sokoličev.

Njen rojstni dan nam je svetel in lep narodni praznik.

MLADI STRAŽAR ZAPOMNI SI IN POVEJ DRUGIM,

da sta izdala Oblastna odbora JS v Ljubljani in Mariboru skupno slovensko člansko izkaznico za svoj podmladek. Legitimacija stane 0.25 Din. Nanjo je prilepljen tudi kolek JS za 0.50 Din v korist socialnemu skladu. Celokupna cena izkaznice, ki je obvezna za vse podmladke v Dravski banovini, znaša torej 0.75 Din. Naročajte jo pridno pri sekciji podmladka JS v Ljubljani;

da je ustanovljen za JS v Dravski banovini poseben socialni sklad, ki naj omogoči zgraditev lastnega doma na Jadranu, izlete podmladkarjev na naše morje in ceneno uniformiranje PJS;

da se v ta namen prodajajo kolki in razglednice JS ter razni predmeti vsakdanje uporabe kot svinčniki, držala, ravnila, črnila, tuši, pisemski papir,

vžigalice z napisom: Čuvajmo naše more!, Rogaska Slatina, Neptun konzerve i. t. d. Zahtevajte povsod predmete v korist JS, ker gre to prvenstveno v vašo korist;

da so tudi že mnoge slovenske občine podprle socialni sklad JS s svojimi prispevki. Ali se je vaša občina tudi že oddolžila svoji mladini? Prosite očeta, ako je v občinskem odboru in pošljite deputacijo podmladka JS h gospodu predsedniku občine;

da je Oblastni odbor JS v Ljubljani prejel brezplačno od tvrdke Westen 500 komadov napisnih tabel za PJS in Krajevne odbore. Prodaja jih podmladkom po Din 40.—, ki gredo tudi v korist socialnem fondu. Naj ne bo PJS, ki ne bi imel ob šolskem vhodu svoje napisne table! Napisna tabla je nemi glasnik našega pokreta in znanilec narodne zavesti jugoslovenske mladine;

da bosta izdala Oblastna odbora JS v Ljubljani in Mariboru svojim dobrotnikom in podpornikom umetniško izdelane diplome, ki bodo okras vsake narodne zavedne hiše ter priporočilo vsake trgovine in obrti, ako si jih bo dobila;

da bo za mrzlo zimo kaj hitro prišel veseli čas pomladi, ko bomo v trumah pohiteli na naše morje. Sami ga boste videli in čutili, vozili se boste po njem in ga vzljubili, zato pridno zbirajte v svoj izletniški sklad! Vsak podmladkar mora v teku svojega šolanja vsaj enkrat na Jadran;

da boste imeli tedaj tudi že lične zastavice PJS in morda tudi že srčkan mornarski kroj, da boste pozornost vzbujajoča vojska mladih jadranskih stražarjev;

da pojdejo tudi odrasli člani spomladi in poleti s ponosnim parobrodom »Kraljica Marija« v Egipt in Sv. Deželo. Potovanje bo krasno in ne drago. Opozorite na to svoje starše in njihove znance;

da bodo vse šole razpisale nagradne naloge o našem morju in pomorstvu. Potrudite se in pridobite si nagrado;

da bosta Oblastna odbora JS v Ljubljani in Mariboru nagradila posebno vnete in delovne podmladkarje, kot tudi odbore PJS na šolah, s krasno knjigo »Naše morje«, ki jo je izdala letos Mohorjeva družba, in tudi z drugimi knjigami JS;

da je Izvršni odbor JS v Splitu pričel izdajati pomorsko biblioteko in je izšlo letos 5 knjig pomorske vsebine, ki bi jih odrasli podmladkarji tudi že lahko s pridom čitali. Stanejo Din 70.— Šole so o tem že obveščene. Prosite vaša šolska upraviteljstva, naj vam za šolarsko knjižnico naroče imenovane knjige;

da je Oblastni odbor JS v Ljubljani v priznanje narodne zavesti naše obmejne mladine poklonil Krajevnemu odboru JS v Št. Ilju v Slov. goricah primeren dar za božičnico revnim podmladkarjem;

da ima sekcija PJS pri kr. banski upravi v Ljubljani na razpolago krasne diapozitive o našem morju in primorju kot tudi predavatelja. Ako imate v vašem kraju skioptikon, sporočite to sekciji podmladka JS v Ljubljani in občudovali boste naš Jadran lahko vsaj v sliki in besedi, dokler ne boste tako srečni, da ga objamete tudi s svojimi očmi;

da se bo vsak zaveden član (članica) PJS ravnal vedno po društvenem geslu:

»Čuvajmo naše morje!«

KULISE ZA LUTKOVNI ODER.

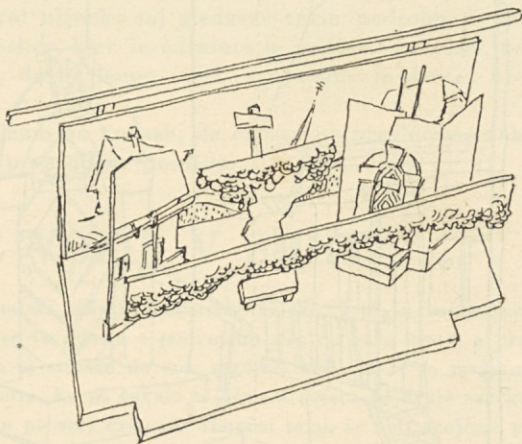
Dejanje igre se vedno vrši v prostoru, ki ga pisatelj navadno le kratko označi: soba, dvorana, vrt, dvorišče, na vasi, gozd i. t. d. To je igri zunanje lice ali scena, ki daje gledavcu videz resničnosti in okvir za dejanje igre. Dobra scenerija je pol igre, in na nobenem drugem odru ne moremo doseči tako učinkovitih in lepih scen, kakor na lutkovnem. V pravljicnih igrah lahko vsakdo, ki ima veselje do te lepe umetnosti in pa smisel za lepoto, nemoteno razvije zmožnosti svojih lastnih zamislov, ki bodo tem bolj učinkoviti, čim enostavnejše bodo zascenirani. Vsa pravila o tem se lahko združijo tako: Vsaka scena bodi enotna, čim manj črt, čim manj barv. Poudarimo le ono, ki je nujno potrebno. Vsako sceno naslikajmo v pomanjšanem merilu, to je načrt, po katerem uredimo kulise. Te morajo zavzeti na odru čim manj prostora, ker ga rabijo lutke za kretanje. Vsa scenerija lutkovnega odra sestoji navadno iz ozadja (prospekt), dveh stranskih kulis in viseče kulise (sofite).

Za ozadja vzamemo močan papir; če je pre-majhen, ga zlepimo iz več kosov. Uporabna je seveda prav tako tudi lepenka, les; najbolj pa ustreza s temeljno kredo in klejem na lesu napeto platno. kotenina ali tudi žakljevin. Velikost takega ozadja je navadno 120×70 in je oprto na pokončni lati naslonjala.

Stranski kulisi poslika na lepenko ali les, ker sta na notranjem robu narezani. Kulisam iz lepenke je treba napraviti opore na letve, sicer se krivé. Za sofito ali visečo kuliso pa zadošča 15—20 cm širok pas papirja.

Na odru imamo lahko zaprto ali pa prosto sceno. Pri zaprti sceni n. pr. sobi, dvorani, ječi i. t. d. izhajamo, če le mogoče brez vrat. Vhod in prihod sta navadno med ozadjem in kuliso, to pa radi tega, ker je zelo neprilичno in je treba velike opreznosti, da spravimo lutko skozi vrata, ker mora skozi preklano kuliso. (Pekarija v »Razbojniku Morozu«.)

V prosti sceni n. pr. gozd, vas, dvorišče, moramo paziti na to, da so notranji robovi kulis izrezani, vendar ne smejo tvoriti narezana mesta kljuk in zaponcev, kamor se love niti lutk. Hiše, ki stoje v ospredju, napravimo s hišnim vogalom. Kulisa sestoji iz dveh delov, ki se postavita v primernem kotu. Tla podložimo z zaplatami zmečkanega papirja in pregnemo s primerno poslikanim blagom. V dvorani ali pred gradom, na dvorišču napravimo pri-

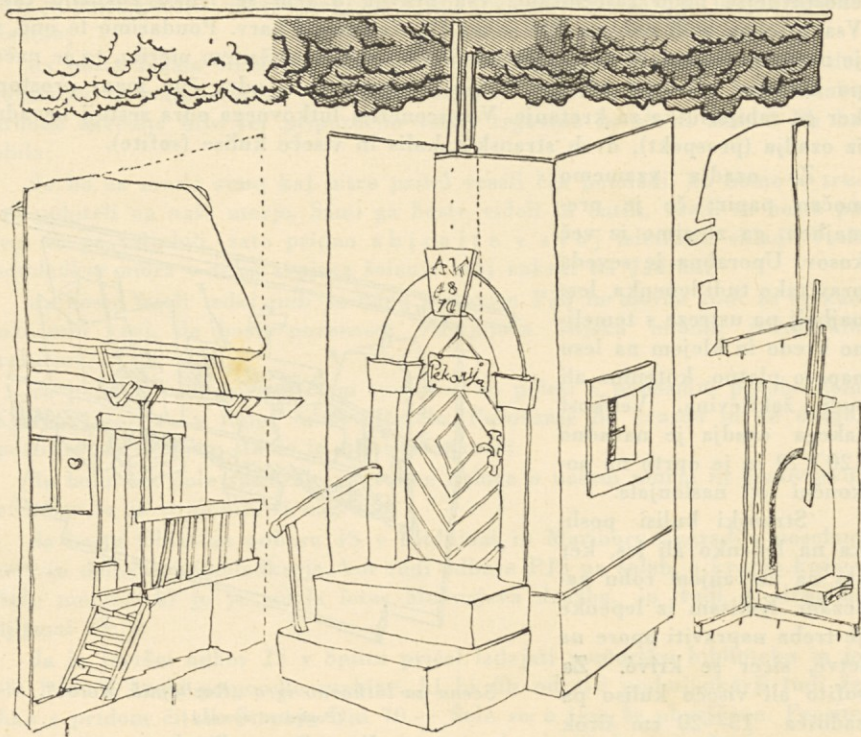
Scena za lutkovno igro „Razbojnik Moroz“.

(Pogled od zgoraj.)

V ozadju vas Butale.

merno stopnišče, kar zelo povzdigne celotno sliko. Sto in sto je še takih podrobnosti, ki lahko pričajo o pravem ali pa tudi slabem okusu inscenatorjevem. Taka sredstva je treba v pravem času pa tudi v pravi meri znati uporabljati. Sem lahko štejemo tudi razno odersko opremo, kakor: klopi, stole, mize, razno orodje in orožje, ki si ga napravimo iz lesa ali iz lepenke. Seveda je potreba, da je vsa ta drobnarija v sorazmerju z lutkami, sicer je brez smisla. Stol naj bo v resnici tako velik, da lutka nanj lahko sede i. t. d.

Kulisi stojita sami brez vsake opore, ker bi ta ovirala kretanje lutk. Zato jima spodaj pribijemo močnejši kos lesa, seveda tako, da se spredaj ne vidi. Če to ne zadošča, pričvrstimo v les po dva lesena klina, ki ju zataknejo na primernih mestih v oderska tla.

Posamezne kulise (stranske in viseče za „Razbojnika Moroza“).

Slikanje kulis se mi zdi malce trd oreh za neveščo roko. Saj se človek kar ustraši tako velikih ploskev. Zato pa s svinčnikom, radirko, šolskim čopičem in vodnimi barvami ne odpravimo tu ničesar. Mesto tega pa rabimo oglje, par večjih ploskih čopičev in pa zidne ali prstene barve, ki smo si jih že nabavili pri slikanju lutkinih glav.

Kose oglja najdemo med pepelom in na pogoriščih, čeravno je malo bolj trdo, pa je dobro. Za čopiče bomo pa najbrže v zadregi, če jih ne dobimo kje na posodo. Njihova cena je taka, da pridemo z našim gledališčem v konkurz; še preden bomo prvič igrali. (Bom pa ob prvi priliki popisal, kako si jih za silo sami naredimo.)

Ko imamo vse potrebščine v redu, zrišemo ozadje in kulise v glavnih potezah z ogljem, kakor nam kaže naš načrt. Barve si pa takole pripravimo: Poiščemo starih manjših posod, skodel, skledic, podložkov za cvetlične lonce i. t. d. torej le nizkih in odprtih posod s širokim dnom, in jih dobro očistimo. V vsako posodo natresemo svojo barvo in zalijemo z vodo, da jo barva popije. Tej mešanici pa je treba dodati snovi, ki bo obdržala barvo na kulisah, da se ne bo osipala. Zato vzamemo razredčenega kleja, eno tablico na 1½ litra vode, ali razredčenega lepilnega gumija, po deblih starih češenj in višenj najdemo drevesno smolo, ki je za našo rabo izvrstno sredstvo. S tako pripravljeno tekočino razredčim vsako barvo ter jo dobro premešam. Zadoščajo nam sledeče barve: cinkovo bela, kromovo rumena, cinobrovo rdeča, karmin, temna ultramarinsko modra in pa trsno črna. Najprej vzamemo trd koničast čopič ter prevlečemo s črno barvo vse črte in obris na risbi kulisnih ploskev. Druge barve pa nanašamo s trdim ploskim čopičem, in sicer najprej temeljne temne tone, iz teh prehajamo polagoma do najsvetlejših. Da je pri slikanju treba paziti na pravilno črtno in barvno perspektivo ter na pravilno razporedbo barvnih tonov, je pač razumljivo. Na odru učinkuje le enostavna barvna ploskev, vsaka drobitev barv gre na škodo celotnega vtisa. Zato ne slikajmo predrobno sestavljenih scen ter raznovrstne nepotrebne navlake na kulisnih ploskvah, ker bomo dosegli s tem le nasprotni učinek; saj gledavec takih podrobnosti niti ne vidi. Drevo slikajmo kot ploskev, kjer se odražata le svetloba in senca, kar označimo z dvema, tremi toni, da ne bomo videli v »gozdu« le dreves brez gozda i. t. d.

Morebitne napake popravljamo na kulisah, da enostavno prevlečemo taka mesta z drugo barvo, ko se je prva dobro posušila.

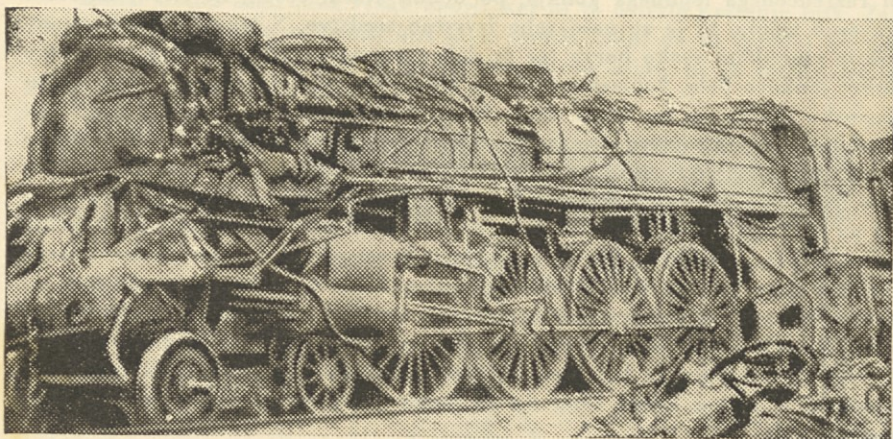
VLAK, KI JE VOZIL V SMRT . . .

Mednarodna politika, diplomatski obiski, ministrske izjave, šum in hrum tako običajen na koncu vsakega leta, vse to udarja s podvojeno silo na naša ušesa, a pre-slabotno, premehko, da bi zadušilo ta strašen do srca segajoči krik, ki se je razjeknil v strašni noči od 23. na 24. decembra, ko so čakala božična drevesca na svoje svečke, iz malega mesteca Lagny pri Parizu po vsej Franciji. V nočni temi, še bolj zgoščeni po po tleh ležeči megli, je pridivjal iz Pariza hiteč proti nemški meji ekspresni vlak noseč seboj stotine src, ki so že hrepenela po božični sreči. Zunaj sredi teme in megle pa je stal drugi vlak, previdno in strahopetno, ker si ni upal naprej zaradi megle. Tudi on je vozil s seboj na stotine in stotine ljudi, ki so bežali iz mesta domov k božičnemu drevescu svojih dragih. Dva vlaka sreče in hrepenenja...

Samo par minut je trajalo. Z brzino 102 kilometra na uro (poldrugo uro iz Ljubljane v Maribor) se je zavrtal divjajoči brzovlak v pred njim stoječega, potisnil osem vagonov drug v drugega kot škatljice, nato pognal to zmes lesa, železja in človeškega mesa na vse kraje ter hropeče sopihajoč obstal, kot da bi sam omagal pri tako gigantičnem poslu. In tuleče, tuleče je zavpilo po pokrajini, 217 mrtvih, razkosanih teles, 200 ranjenih, razmesarjenih in polomljenih teles, to je bila krvava bilanca ene minute. Dva vlaka krvi, tuge in uničenih upov...

Ne vemo, zakaj so poročila prihajala v Pariz tako počasi. Komaj 25 kilometrov je Lagny od Pariza, ob 8. zvečer se je zgodila ta v zgodovini železniškega prometa najstrašotnejša nesreča in ob 10. uri še v prestolici nikdo ni vedel o tragediji, ki se je

odigrala v predmestju. Še le proti enajsti uri se je začela razširjati ta strašna vest, ki je šla kot blisk od kavarne do kavarne in dvigala tisoče ljudi, ki so vsi bežali proti pariškemu kolodvoru vzhodne železnice, da izvejo za podrobnosti. Kot reka smo se valili po strassburškem bulvaru, tiha reka, polna strahu in žalosti. Da bi videli te množice ljudi, ki so se nabrale okrog kolodvora in tiho, strahotno zrle tja proti poslopju, od koder še ni bilo nobenega glasu in kjer so stale že pomnožene policijske patrulje. Sunkoma sem se prenil skozi to mrtvo maso ljudi, ki je čakala, samo čakala, brez

besede, tja do kolodvora. In tam smo stali. Brezglavo letanje železničarjev na vse strani, obupne tekme uradništva, telefoni, zvončki, rezka povelja, obupen jok, dolg zategnjen vzdihljaj, vrisk piščalke na lokomotivi. Na desno so lepili vedno nove vesti: 14 mrtvih — 21 — 42 — 56 — 63... Iz množice se je zaslislalo glasno jokanje in mrmranje, katerega pomena ni težko doumeti. Ob strani pa so drveli v nepretrganih verigah avtomobili tja proti Vilette in St. Denisu, mali, veliki, tovorni nabasani z nosilnicami, okrašeni z rdečimi križi in napolnjeni z vojaštvom in usmiljenimi sestrami. Drveli, drveli, kot da bi bili nori... Na deski pa so naraščale številke. Že 300 ranjenih sumijo. Nesreča je večja kot se je mislilo. Sploh ves vlak je razbit. Ali je sploh kdo ostal živ? so se povpraševale množice. Kot da bi me bilo zgrabilo v grlu sem čutil, iztrgal sem se iz kolodvorskega dvorišča in se obesil na avtomobil, ki je hitel mimo mene proti St. Denisu.

V Lagny... Nič ne vidiš, ker se plazi megla po zemlji in skozi njo zazreš brleče svetilke, ki krožijo, krožijo... Z veliko muko smo prišli do razvalin. Dobro si napravila lokomotiva brzeca! Ogromen kup lesovja in železja, iz katerih vlačijo telesa, dele teles, roke, noge, glave. Stroji s tekočim zrakom so na delu, da prederejo železne ovire, iz razvalin pa ihtenje, prtajeno klicanje na pomoč, rohnenje umirajočih... Dve uri so čakali ranjenci, tako slišimo tukaj, da je prišla izdatna pomoč iz Meauxa in Pariza. Koliko jih je moralo izkrevaveti in koliko umreti od mraza, ki je bril z ostrino 10 pod ničlo! Tukaj sem slišal prve očitke proti kompaniji, češ, da je ona zanemarjala, da je ona zavlačevala, kot da bi hotela nekaj prikriti, kar bi jo razbremenilo pred ljudmi, če bi pred Bogom tudi ne moglo! Kako strašno je reševalno delo v takih okoliščinah! Delali so sedaj z nadčloveškimi silami. Toda kakšno delo. Ni časa za nežne, spoštovanja polne kretnje. Hitro, hitro, v tem je rešitev. Na kolesih lokomotive vidim zmrznjene kose človeškega mesa, na tračnicah kup možgan, vse krvavo,

vse s krvjo prenapojeno. In tako brez srca se ti zdi, ko mečejo noge in roke na kupe, kot da bi bili koščki lesa. Pred mano je izvlekel iz razvalin priden sanitejec ženski čevljiček in v njem noga odtrgana v gležnjih... glava z očali, rokave kožuhov in v njih... Na drugi kup mečejo prtljago, morebiti božična darila, dragocena, namenjena za drage, vse vprek ure, uhane, denarnice, zmečkane kovčke iz usnja. Kako sta si podobna ta dva kupa sedaj: kup človeških razdrobljenih teles in kup s krvjo poskropljenih dvočkov in dragocenosti! Kako podobna ničvredna oba v objemu smrti in večnosti... Kdo naj pozabi take strahotne slike? Nikdar, nikdar!

S prvim transportom ranjencev se je odpeljalo v Pariz tudi nekaj časnika. Ob pol 4. zjutraj šele smo prišli v prestolico in porazdelili ranjence po bolnišnicah, kjer se je povsod po ulicah, pred tiskarnami časopisov, pred bolnišnicami drenjala v tisočih in desetstisočih tiha tugobna množica. Ob polpetih so že začeli bruhati tiskarniški stroji na milijone posebnih izdaj, prve slike, prva imena mrtvih, prva imena ranjenih, opis nesreče in nesrečnega kraja ter še vedno ta strašni vprašaj, da bo število mrtvih in ranjenih še vedno naraščalo.

Grozotne slike smo preživeli tudi, ko so začeli privržati na vzhodni kolodvor mrliče ali vsaj to kar je od njih ostalo, cela trupla, če so bila, in posamezne telesne ude, ki jih je bilo največ. Videl sem, kako so uradniki in železničarji jokali, jokali kot otroci, ko so prihajali pred vrata velike prtljažne dvorane ter spraševali: »Roka z zlato zapestno verižico z datumom, čigava je?«... »Čepica s številko bojne ladje... kdo jo pozna?« — »Noga v črnih čevljih... »Površnik z znamko tega krojača?«... »Zapestna ura te znamke«... »Vratna verižica z imenom Alice?«... In ljudje so pristopali, drug za drugim, vsi objokani, vsi obupani, in so ogledovali ostanke dragih bitij, ki so jih poslali sreči nasproti, a jih je zasačila smrt v temni noči. »Pa saj to ni mogoče, pa saj to ni Jacques, ujuj, ujuj, ujuj,« je zatulilo po dvorani, in zopet in zopet. Tako so legli rajni v 217 posrebrjenih rakev in mimo njih so šli nemo in s sklonjeno glavo najvišji predstavniki države in cerkve.

Na Božič smo jih spremili k večnemu počitku. Milijon ljudi je spremljevalo rajne, 40 milijonov Francozov pa je za njimi žalovalo. Božič, božji Božič, kako si nas spomnil na tvoj večni evangelij o večnem miru pri Tebi, o Bog, za vse ljudi, ki so dobre volje.

(SLOVENEČ.)

M. H u m e k :

MARSIKDO VE, MALOKDO ZNA.

Splošno je znano, da večine nešteti in med seboj tako zelo različnih sadnih sort skoro vseh v naših krajih rastočih sadnih plemen ne moremo razmnoževati samo s semenom, ker potomci iz semena vzrasli ne obdrže lastnosti materinega drevesa, od katerega je bilo seme vzeto. Treba je marveč mlade rastlinice, iz semena vzgojene, požlahtniti. V to svrho spojimo živo očesce ali mladiko (cepič) žlahtnega drevesa z mladim semenščakom istega plemena tako, da se oba dela zraste v celoto. Semenščak, ki ga v tem slučaju imenujemo divjak ali podlago, tvori navadno samo podzemeljski del včasih tudi deblo bodočega drevesa; služi torej s svojimi koreninami. Iz žlahtnega očesca ali mladike (cepiča) se razvijejo pa nadzemeljski deli drevesa, torej deblo in vrh. Kar zraste iz cepiča, ohrani popolnoma neizpremenjene vse lastnosti sorte, od katere smo vzeli cepič ali očesce.

Pravilno spajanje divjaka s cepičem, da se moreta hitro in zanesljivo zrasti, imenujemo torej požlahtnjevanje.

»Umetnost« požlahtnjevanja je skoro tako stara kakor sadjarstvo. Pa je vendar še pred nedavnim časom veljala za nekako skrivnost, v katero je bil posvečen le tu ali tam kak stric, ki je imel posebno veselje do sadjarstva in do prirode sploh in se je temu poslu privadil slučajno. Toda požlahtnjevanje ni nikaka umetnost. Priuči se ga lahko vsakdo, ki ima le količkaj ročne spretnosti in nekoliko vztrajnosti.

Požlahtnjevanje sadnega drevja spada k najkoristnejšim in najpotrebnejšim opravilom v našem gospodarstvu. To je posel, ki bi se ga moral priučiti že v osnovni šoli vsak deček, kakor se priuči drugih spretnosti.

To pa ni samo koristno, ampak tudi jako pobudno opravilo, ki daje priliko za opazovanje prirodnih pojavov, zlasti še pojavov v rastlinskem življenju.

Ne požlahtnjujemo pa samo sadnega drevja, ampak še nešteto drugih vrtnih rastlin, ki se s semenom ne dajo razmnoževati. Vsaka kmečka hiša bi bila lahko okrašena z najkrasnejšimi vrtnicami, ki bi nič ne stale, ker bi jih z laskoto požlahtnili doma. Kako krasne rastline so n. pr. požlahtnjena lipovka (španski bezeg), žlahtni sroboti, divja trta in še mnogo drugih!

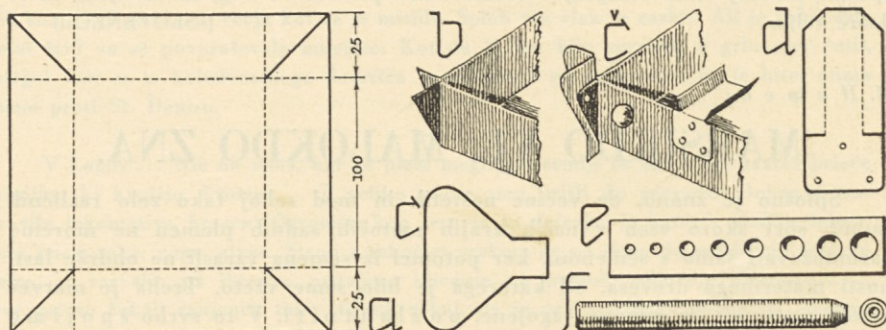
Mladim bravcem in bravkam »Razorov« bomo torej morebiti ustregli, ako v prihodnjih številkah opišemo in s primernimi podobami pojasnimo razne načine požlahtnjevanja in njega uporabo v sadjarstvu in vrtnarstvu.

Drago Humek:

PEPELNIK IZ PLOŠČEVINE.

Tak pepelnik lahko izdelamo brez velikega truda in brez posebnih stroškov. Ob enem se privadimo obdelovanju kovin.

Pepelnik si mislim kot kvadratičen kvader. Njega mreža je razvidna v narisku a. Tudi potrebne mere vidimo tu. Seveda pa lahko napravimo izdelek ma'o večji ali manjši.

Mrežo za posodico izrežemo iz precej debele črne ploščevine. Črno ploščevino imenujemo ono, ki je zvaljana iz železa in ni prevlečena s kositrom ali pa s cinkom. Taka ploščevina je razmeroma zelo poceni.

Debele črte v narisku značijo rez, ki ga napravijo škarje. Črtkane črte značijo prigrife, ki jih napravimo ob ostrorobnem kosu železa z lesenim kladivom kakor sem to popisal v 1. številki letošnjih »Razorov«. Trikotne ob-

končke na ogliščih priganemo v kotu 90° na ven tako, da tvorita po dva in dva pravokoten žleb (b).

Sedaj izrežemo iz rumene medeninaste ploščevine štiri kose v obliki, ki nam jo kaže c. Vse te ploščice položimo drugo na drugo in jih s ploščato pilo lepo ogladimo robove. Nato preganemo vsako ploščico somerno po sredi v pravokotne žlebiče, ki se prilegajo prej omenjenim obkončkom na ogliščih posodice. Predno spojimo žlebiče z obkončki, te nekoliko s pilo obkrožimo (č). Žlebiče pritrdimo nato z majhnimi medeninastimi ali bakrenimi zakovicami.

Predno zakujemo, moramo seveda prebiti potrebne luknjice. Te napravimo z že omenjenim prebijačem, ali pa z močnim ravnim šilom. Pri prebijanju se robovi luknjic malo pridvignejo. Zato jih moramo pred zakovanjem poravnati s kovinskim kladivom. Pri tem delu ne smemo dotičnega kosa preveč razbiti, da ostane ploščevina lepo gladka.

Če hočemo, da bo zakovanje pravilno in lepo, je treba predolgo zakovico primerno odščipniti, sicer se rada nagne in dobi preveliko glavico. Kladivo obračajmo med zakovanjem tako, da zadene zakovico od vseh strani enakomerno.

Ko smo zakovali vse medeninaste žlebiče na oglišča posode, izrežemo iz medenine še žleb za cigareto (d), ki ga prikujemo na sredi ene stranice na posodico. Pred zakovanjem ga prizmatično žlebasto priganemo.

Ob tej priliki naj omenim še nekaj o zakovanju. Zakovica je lepa le tedaj, če tvori na vsaki strani polkroglasto glavico. Široko razbita glavica je grda. Lepe glavice dobimo, če nastavimo zakovico na primerno veliko jamico v kosu železa (e). Tak podstavek napravimo lahko sami, če železo razbelimo in v še žareče udarimo s primerno okroglo pripiljenimi žebli jamice različnih velikosti. Ko smo zakovico raztolkli do blizu ploščevine, nastavimo na njo prebijaču sličen nabojec, ki ima na spodnjem koncu prav tako polkroglasto udrtino. Tudi tak nabojec si napravimo po prej opisanem načinu sami.

Kdor hoče, lahko okraši dovršen pepelnik z medeninastimi žebliči ob ogliščih. Zato prebijemo na dotičnem mestu luknjico, odščipnemo od žebliča tako, da je glavica na zunanji strani.

Končno osnažimo medeninaste dele na pepelniku s sidolom, železno ploščevino pa pustimo črno. Ves izdelek prevlečemo nato prav tanko z lakom. V to svrhu je zelo pripraven tako zvani caponov lak, ki pa je precej drag. Zato ga moramo skrbno zamašiti in shraniti.

KUHINJA.

Po zadnjem brezmesnem dnevu pride danes jedilnik z mesno jedjo. Evo vam srede:

1. Ohrovtova juha.
2. Telečji zrezki v papriki.
3. Fini močni žličniki.
4. Poljuben kompot.

1. Izreži tri male ali eno veliko ohrovtovo glavo v kepe ter popari z vrelo vodo. Posebej daj v kozico 7 dkg masti ali sir. masla, nekoliko sesekljane čebule, da se zarumeni; sedaj pridaž ohrovt, osoli ter pokrij, da se duši. Ko se je dušil prilično $\frac{1}{2}$ ure (medtem je treba večkrat mešati in nekoliko zalivati)

potrosi z dvema žlicama moke ter pusti, da se ta orumeni. Sedaj zalij s kostno juho ali z vodo ter pusti še nekaj časa vreti. Pred serviranjem dodaj juhi še 5 dkg na male kocke zrezane slanine, gnjati ali kake klobase ter juho malo opopraj.

2. Kupi 1½ kg teletine s privago. Kosti skuhaj na kostno juho, s katero zaliješ ohrovt, meso pa zrezi v primerne zrezke, potolči jih in soli ter opeči na 10 dkg vroče masti na obeh straneh. Ko jih opečeš zaporedoma, jih daj v drugo kozico ter pokrij, da se ne ohladi. Ko si to delo končala, odlij nekoliko masti, v ostalo pa daj nožno konjico paprike in nekoliko soli ter pridaj nekoliko vode ter pusti, da vse skupaj zavre. Posebej zžvrkljaj v $\frac{1}{8}$ l kisle smetane 2 žlici moke ter to dodaj omaki, da še enkrat prevre. Vse skupaj vlij na zrezke.

3. Daj v skledo 5 dkg sir, masla ali svinjske masti ter mešaj, da se peni, nato dodaj zaporedoma malo soli, 3 jajca (1 jajce — to zmešaj in potem drugo itd.) ter 1 kg moke in toliko mleka ali, če tega nimaš, vode, da dobiš precej mehko testo, katerega stepaj tako dolgo, da gre od kuhavnice. Iz tega testa oblikuj z žlico lepe, podolgaste žličnike, katere vkuhaš v vrelo, slano vodo. Kuhajo se naj žličniki prilično 20—25 minut, nato jih streseš v cedilo ter poliješ z mrzlo vodo, daš na pladenj in zabeliš z nekoliko drobtinic in 3 dkg razbeljene masti ter jih serviraš k izrezkom.

4. Skuhaj poljuben kompot, kar imaš pri rokah ali jabolka, hruške ali pa suhe slive.

S t r i c J a n k o :

O ZASTONJKARJIH.

To so vam posebna bitja, zastonjkarji! Na prvi mah jim ne poznaš na nosu, da imajo to žilico v sebi. Vsak od vas jih je pa že videl ali vsaj slišal pripovedovati o njih bolj ali manj vesele dogodivščine. Ali bi ga mogoče celo spoznal, če bi pogledal v zrcalo?

Pojdite na cesto. Gotovo boste videli že za prvim vogalom junaka, ki se je pilepil na svoro. Krčevito se tišči, da ne zleti pod kolesa. Zastonj se pelje dobršen kos pota. Tak je že zastonjkar. Če sluti voznik, da vozi s seboj neželenega gosta, oplete nazaj z bičem. Pekoča modra lisa ni vseč takim junakom. Počasi zdrsnejo na tla, poskušajo se z zmerjanjem, včasih prileti v voznika tudi debel kamen. Če se voz ustavi in skoči voznik na tla, nabrusijo podplate, kažejo osla in druge znamenitosti. Tudi stražnik premikasti takega zastonjkarja, saj zdrzne kaj lahko pod kolesa, da imajo potem vsi sitnosti z neobgljenim pohabljencom.

Druga vrsta se ne obeša več na navadne vozove. Ti so že bolj nobel, skoraj mednarodni. Zlezejo pod železniški voz, vtihotapijo se na ladjo, v aeroplan itd. Mislijo, da so se preobjedli šolske učenosti, za delo jim ni, študirali so le karte, opajali se s tujimi imeni in bogastvom tujih krajev. Ušesa zamaše vsem opominom — izginejo kot kafra. Včasih imajo srečo: uidejo strogim očem pregledovalnih organov, prestradajo se v tujino, daleč od domačega kraja — nazadnje se jih usmili dobra duša. Še večkrat jih pa zalotijo na meji, pretepejo na žive in mrtve in pošljejo s primernim »spremstvom« nazaj. Zastonjkarji ne govore radi o tem, koliko stane taka »ekspedicija«, pa tudi ne izberejo si drugič več iste poti.

Imamo še druge zastonjkarje — take, ki bi hoteli radi zastonj v gledališče, na koncert, v kino; take, ki škilijo v cirkus skozi luknjo, izrezano v

platno; take, ki vise na veji, da vidijo zastonj, kako se sujejo pri nogometnih tekmah itd.

Zastonjkar ni nikomur pri sreč; vsak mu rad nategne ušesa, če le more in ima pri tem svoje dopadajenje. Tudi brce in klofute smatrajo za učinkovita zdravila, ki naj ozdravljajo to bolezen.

Tudi pri živalih imamo zastonjkarje. Najlepši primer je neka riba, ki se imenuje prilep. Že njeno ime pove, da se prilepi na trebuh večje ribe, ki jo nosi zastonj na poučno potovanje. Zgodi se, da opazi prilep na svojem romanju plen. Tedaj spusti svojega nosača, hlastne po hrani in že potujeta dalje. Drži se pa tako močno, da love z njima v nekaterih krajih ribiči druge ribe. Privežejo prilepa za rep in ga spuste v vodo. Ko se prilepi na ribo, potegnejo oba na suho. Celo velike želve love na ta način.

Ali drug slučaj. V morju živi rak, ki mu pravijo samotarec. On izžre polža, v preostalo lupino zleze sam tako, da ima z lupino zavarovan mehki zadnji del. Na to lupino zleze neke vrste koralja in samotarec jo prenaša okrog. Seveda se prigodi, da izmakne veternica samotarcu plen izpred nosa. Ob drugi priliki zopet vsvrška s svojimi vžigalkami grdobu, ki hoče napasti njenega samotarca. In on prenaša tega zastonjkarja do smrti.

Tudi rastline imamo, ki pošiljajo deco na brezplačno potovanje. Gotovo se spominjate, da se vas je prišlo na romanju po gozdu bodisi na nogavice ali na suknjo vse polno bucik. To so sama semena, opremljena s kljukicami in kleščami in svedrci, da se ne zgube. Kolikokrat ste že godrnjali, če se vam je zataknilo vse polno tega drobiža na suknjo! In vendar se niste vprašali, koliko moči mora imeti ta drobiž, da se more držati tako močno, recimo, živalskih kožuhov. Na primer, če sreča zajček lisico... Ali če se primejo ptičjega perja. Tako prenašajo živali te zastonjkarje na vse vetrove. Na ta način je mogoče, da najdemo kdo ve kje vse po svetu rastline, ki rastejo pri nas doma. Nekateri bojazljivci, ki se boje morske bolezni pri guganju, uporabljajo želodčke vseh mogočih živali za potovanje. Seveda ni prijetno romati v večni črni temi predora, pa kaj hočejo. Ko pridejo zopet na svetlo, imajo vsaj dovolj hrane v gnoju. Koliko hrane imajo pa zastonjkarji pod vagoni, pa še ne vedo, kaj jih čaka na cilju...

Oh, in koliko imamo še drugod zastonjkarjev na svetu! Kdo ve vsa imena zanje!

Kot vidimo, niso nikjer priljubljeni. Res, da jih nima nihče rad, vsak jih odriva. Če že morajo biti pri živalih in rastlinah, menda ni treba, da bi se tudi kdo izmed nas vadal za ta poklic...

Cvetko Kristan:

NEKAJ O ZADRUŽNIŠTVU.

Priobčujemo ta prispevek za višje razrede in za one, ki so že zapustili šolo. Če kdo v sestavku česa ne razume, naj vpraša g. učitelja(-ico).

Meščanskošolska mladina stoji zlasti v višjih razredih pred vstopom v življenje. Iz tretjega ali četrtega razreda meščanske šole mora marsikdo stopiti že v vrtnec življenja in se — če že ne boriti — vsaj pripravljati za življenjsko borbo. Učenec postane vajenec in vajenka, v nekaj letih pomočnik ali industrijski delavec, nastavljenec tu in tam — in do rednega življenja ni več daleč. Največje važnosti v tem življenju pa je gospodarska stran življenja

in življenjskega udejstvovanja. Kakor si kdo to gospodarsko stran uredi in obrne, toliko težji ali lažji je njegov obstanek v življenjskem boju. Ali drugače povedano: kolikor bolj se zna kdo znajti, spoprijazniti in prilagoditi pravilnemu gospodarstvu, toliko bolj zagotovljen je njegov obstoj.

Za življenje vsakega so torej več ali manj važni gospodarski pogoji. Gospodarstvo določa smer razvoju vsakogar in daleko prevladuje nad vsemi drugimi vplivi.

Gospodarstvo je širok pojem. Vanj lahko potegnemo vsakršnokoli dejanje človeka in človeške družbe, ki ima gmotne ozire, gmotne cilje ali gmotne vzroke in posledice. Poleg čistega gospodarstva, kjer vidimo predvsem trgovino, obrt in industrijo, kjer vidimo denarstvo, poljedelstvo in mornarstvo, lahko prištejemo k njemu tudi podvzemanje in napredovanje oz. nazadovanje vsakega posameznika (individua), vsake posamezne družine, vsakega udruženja te ali one vrste, vsakega plemena, naroda, države in človeštva sploh. Tako širok pojem tvori gospodarstvo.

In v gospodarstvu vidimo dve odločilno si nasprotujoči smeri: gospodarstvo v korist posameznika ali več posameznikov — in drugo v korist večje ali manjše skupine. To prvo gospodarstvo imenujemo dandanes zasebno-kapitalistično, ono drugo je pa vzajemno, kolektivistično, zadrugarsko.

Dandanes prevladuje v svetu še zasebno-kapitalistično gospodarstvo. Tu primer nekaj bistvenih potez takega gospodarstva! Torej: posameznik ustvari trgovsko, obrtniško ali industrijsko podjetje. Čemu? Predvsem zato, da s tem podjetjem svoje gospodarsko stališče čim bolj dvigne. Z redkimi izjemami je njegov namen pri tem: čim več zaslužiti. Kako? Blago ali sirovine kupiti čim ceneje, imeti pri prodaji, predelavi, izdelavi, posredovanju itd. čim najmanj stroškov, in prodati to blago ali te izdelke ali pridelke čim dražje. Tako: da je razlika med nakupno in prodajno ceno čim večja, a stroški čim manjši. Dobiček, ki na ta način nastane, vtakne v žep oni posameznik ali več njih (družabniki, delničarji itd.) pač po tem, koliko denarja imajo v tem podjetju naloženega. Na teh temeljih so ustanovljene vsemogoče oblike takega zasebno-kapitalističnega gospodarstva: trgovine, obrti in industrije posameznikov, družbe z omejeno zavezo, komanditne družbe, tiha družabništva, delniške družbe; še bolj seveda višje edinice vseh teh ustanov, predvsem trusti, karteli, interesne zajednice, koncerni, bloki itd. Geslo tega: Vsi za enega!

Temu nasproti pa stojijo kolektivistične oblike gospodarstva, ki jih danes predvsem predstavljajo zadruge. Teh zadrug imamo mnogo, mnogo vrst in oblik, vendar njih namen je enak: koristiti skupnosti, ki se je udružila v obrambo svojih interesov. Tako se udružijo v tako zvanih konzumnih zadrugah predvsem konzumenti zato, da dobijo blago, ki ga človek potrebuje za življenjski obstoj, čim ceneje. Torej ti kupovalci zberejo denar, kupijo v veliki množini blago, ga kupijo s tem ceneje in ga potem po skupnih prodajalnah ali oddajališčih razdelijo med sebe. Pri tem vračunajo vse stroške in potem preračunajo najnižjo ceno, po kateri je mogoče blago oddati. Če kaj ostane, si ta preostanek delno razdelijo koncem leta še kot povračilo itd., ali pa ostane to v obliki skupnega ozir. tkzv. socialnega premoženja. Iz tega premoženja se zidajo potem skupni domovi, se delijo razne podpore, pošiljajo zadrugarji ali njih deca v zdravilišča, na počitnice, se gradijo čitalnice, bolnice, sanatoriji itd. — pač po moči dotičnih udruženj.

Če pogledamo zdaj razliko s takim zasebno-kapitalističnim podjetjem, vidimo, da gleda podjetje te vrste, da blago odda čim dražje, kajti na ta

način je dobiček čim večji, in ta dobiček se ne razdeli ali ne uporabi za skupne koristi onih, ki so blago nakupovali in ta dobiček spravili skupaj, marveč za zasebne koristi podjetja oziroma podjetnika. — Imamo tudi proizvajalne zadruge, ki imajo namen, skupno proizvajati razno blago, nuditi s tem članom zaposlitev, čim najvišje mogoče mezde in blago čim primerneje vnovčiti. Zasebno podjetje bi gledalo, da zaposli čim manj nameščencev, vendar, da ti istočasno tem več izdelajo in nudilo bi tem nameščencem čim nižje mezde, vse: da se stroški znižajo in dobiček poviša. — Dalje so zelo znane denarne zadruge (hranilnice in posojilnice), ki imajo namen dati hranilem za vloge čim večje ugodnosti (čim večje obresti) in nuditi potrebnim posojila po najnižjih mogočih obrestih; torej vzdržati med obrestno mero za hranilne vloge (pasivno) in med obrestno mero za posojila (aktivno) najnižjo razliko. Naloga zasebnega posojevalca denarja, zasebne banke itd. pa je: doseči čim višjo obrestno mero, višjo pa kakor zadruge. — Imamo potem še kmetijske nabavne in prodajne (vnovčevalne) zadruge, dalje mlekarske, sirarske, govedarske, konjerejske, elektrarniške, strojne, stavbne, tiskovne, zavarovalne, zdravstvene, ribarske, žitarske, oljarske, šolarske in druge zadruge. Skratka: zadrugiška misel je proniknila že med vse panoge gospodarstva in se je povsod obnesla. Geslo tega gospodarstva: »Vsi za enega, eden za vse!«

Zadruge so ustanovljene po posebnih zakonih in s posebnimi pravili. Udeleženosti se morejo v njih samo člani, ki morajo imeti posebne vloge (delež), ki morajo za obveze svojih zadrug jamčiti, ki morajo podpisati posebno pristopno izjavo itd. Ti člani si pa za upravo volijo načelstva in nadzorstva zadrug, imajo članska zborovanja in vsakoletne občne zборе, imajo razne pravice, pa tudi razne dolžnosti. Vse to urejajo kakor sem že povedal tozadevni zakoni za celoto; za vsako posamezno zadrugo pa njena pravila.

Zadruge so že zelo razširjene. Po vsem svetu jih obstoja nekaj sto tisoč, ki imajo do 80 milijonov članov in vršijo že nadvse važne opravke v krajevnem, državnem pa tudi v mednarodnem gospodarstvu. Domovina zadrugarstva je Anglija. Zelo je pa razvito zadrugarstvo tudi še v skandinavskih deželah, v Nemčiji, Avstriji, Češkoslovaški, Švici, Rusiji itd.

Tudi pri nas v Jugoslaviji ni zadrugarstvo na zadnjem mestu. Do 8000 zadrug združuje kakih 800.000 članov in razvoj je iz leta v leto lepši in razveseljivejši. Najbolj je pri nas razvito zadrugištvo v Dravski banovini, kjer je doseglo že nad vse lepe uspehe in je prebivalstvu nudilo že mnogo, mnogo gmotnih koristi. Sledi zatem Srbija, dalje bivša Vojvodina (Dunavska banovina) in zatem druge naše pokrajine.

Vendar o organizaciji, o zgodovini, razvoju in stanju zadrugarstva morda v prihodnjih člankih. Zaenkrat sem hotel našo mladino samo opozoriti na zadrugištvo in ji dati nekake smernice in nekakšne pojme o njem, da se bo vedela ob prihodu v življenje ganiti. Če sem to dosegel, je dovolj. O ostalem pa še kaj podrobneje.

KAJ IN KOLIKO JE MILIJARDA?

Dasi so ljudje ob koncu vojnih in povojnih let zelo mnogo govorili o milijardah (n. pr. o milijardah nemških mark, ki jih je po svetovni vojni imel v žepu lahko tudi vsak manj premožen človek, o milijardah vojnih dolgov, o milijardah državnih proračunov, vojnih izdatkov itd.) in še vedno govore, marsikdo ne vé in mu ni jasno, kaj in koliko je to milijarda, ali z drugo besedo: tisoč milijonov. To je številka z de-

vetimi ničlami (1.000.000.000). Ponekod — kakor n. pr. v Ameriki — ji pravijo tudi bilijon, dočim znači pri nas bilijon 1000 milijard. Tu spodaj bomo navedli zaradi tega nekaj primerov, ki bodo nekoliko pokazali, kako velika je ta številka.

Milijarda v zlatu tehta po mednarodni vrednosti zlata 322.580 kilogramov ali kar je isto 3226 metričnih stotov (centov) zlata. Če bi to zlato razdelili prostorno, bi bila to kocka, katere posamezne ploskve bi merile 17 kvadratnih metrov. Če bi pa to zlato izpremenil v srednje debelo žico, bi z njo lahko obkrožili vso zemeljsko oblo. Milijarda v srebru tehta pet milijonov kilogramov in kocka bi morala imeti v tem slučaju v izmeri ploskve po 477 kvadratnih metrov. Za prevoz ene milijarde v zlatu bi bilo potrebnih 64 železniških voz, ki bi pokrivali železniško progo v dolžini 400 metrov. Če bi pa imeli eno milijardo v srebru, bi pa potrebovali že 500 železniških voz po 10 ton (ena tona je 100 kg, torej po 10.000 kg), ki bi bili dolgi tri kilometre. 6000 ljudi bi moralo dvigati zlat steber, vreden eno milijardo, in 32.000 oseb bi moralo biti, če bi vsak vzel samo 10 kg od tega stebra; toda moralo bi pa biti 500.000 oseb, če bi obstajala milijarda oz. steber iz srebra. Če bi položili milijardo v cekinih v dolžino, bi dobili dolžino 1.050 km, če bi jih pa postavili enega na drugega v steber, bi dobili višino približno 33.000 metrov ali 33 km. Za milijardo je zelo razumljiv in nazoren morda tudi ta primer, da je eno milijardo minut poteklo komaj v dolgi dobi od početka našega časovnega štetja (od tkzv. Kristusovega rojstva) do pričetka meseca avgusta leta 1903. In vendar ima dan 1.440 minut, navadno leto 525.600, prestopno leto pa 527.040 minut.

Tako velika je torej milijarda.

(—st—)

Širite „Razore“!

Urejuje: RIKO KORENC.

E S P E R A N T O

8. vaja.

Ŝtono sur ŝtono palaco, grajno al grajno panbulo,
vorto al vorto lingvo.

Preglejte vajo iz 7. lekcije: Hieraŭ fulmis kaj tondris. Li estas la plej diligenta el miaj amikoj. La nego estas pli blanka ol la lakto. En aŭtuto ofte pluvas. La patrino amas sian plej junan infano pli ol la pli maljunan. Ju pli muljuna, des pli diligenta. Mi nek legas nek skribas. Eĉ li ne venis. La cervo kuras plej rapide el la bestoj. Li eĉ ne respondis al mi. Ju pli juna estas la homo, des pli li devas (devimorati) lerni. Mi absolute ne komprenas lin. Mia fratino tute ne povas labori, ŝi estas malsana.

11. Pripona -eg poveĉuje pomen besede: bela — belega (krasen), granda — grandega (velikanski), buŝo — buŝego (gobec), varma — varmega (vroĉ), malvarma — malvarmega (mrzel), pluvi — pluvegi (liti), pluvo — pluvego, ŝtoui — ŝtonego (skala), urbo — urbego (velemesto), ridi — ridegi (krohobati se), pordo — pordego (glavna vrata), rivero — rivereto (potok).

12. Pripona -et zmanjŝuje pomen besede: beleta — ĉeden, buŝeto — usteca, varmeta — mlaĉen, pluveti — rosi, ŝtoneto — kamenĉek, urbeto — mestece, rideti

— smehljati se, pordeto — vratca, dormeti — dremati, liteto — posteljica, tabuleto — mizica, peceto — košček, maneto — ročica, monteto — grič.

Glavni števnik:

1 — unu	6 — ses	11 — dekunu	16 — dekses
2 — du	7 — sep	12 — dekdu	17 — deksep
3 — tri	8 — ok	13 — dektri	18 — dekok
4 — kvar	9 — naŭ	14 — dekkvar	19 — dekonaŭ
5 — kvin	10 — dek	15 — dekkvin	20 — dudek

21 — dudek unu, 22 — dukek du, ... k. t. p. (kaj tiel plu — i. t. d.) 30 — tridek, 40 — kvardek, 50 — kvindek, 60 — sesdek, 70 — sepdek, 80 — okdek, 90 — naudek, 100 — cent, cent unu, cent du ... k. t. p., 200 — ducent, 300 — tricent, kvarcent ... Nombro ĝis 999! 1000 — mil, mil cent unu, mil naŭcent tridek tri 1000000 — unu miljono, du miljonoj, 63 — sesdek tri, 194 — cent naŭdek kvar, 1338 — mil tricent tridek ok, 16737 — dekses mil sepcent tridek sep, 5234568 — kvin miljonoj ducent tridek kvar mil kvincent sesdek ok, $15+5=20$, dekkvin kaj kvin estas (faras) dudek, $13-6=7$, dektri malpli ses estas (faras) sep. nulo — ničla, unuo — enojka, duo — dvojka, trio — trojka ... deko — desetica, dekdio — du-cat, cento — stotica.

Vrstilni števnikoj imajo konŝnico - a: unua — prvi, dua — drugi, tria — tretji, kvara — ĉetrti, kvina, deka, dekdua, tridek sepa, cent sepek tria, mil naucent dekok. Kioma horo estas? — Koliko je ura? Estas la sepa. — Je kioma horo vi vespermanĝas? — Ob kateri uri veĉerjate? Je la dekonaŭ horo. (Je la sepa horo vespere.) — Kiam vi leviĝas? Je la sesa horo matene. — Hodiaŭ estas la dekonaŭ de Decembro. (19tega decembra). — Tagmezo estas la dekdua horo dum la tago. Noktmezo estas la dekdua horo dum la nokto. Antaŭtagmezo mi laboras, posttagmezo mit promenas.

Traduku sekvantajn frazojn: Skala je veĉja kakor kamen. Otroĉiĉek spi v postelĉi. Stari ludoje dremlejo. Ludoje imajo usta, živali pa gobec. Ali je voda mlaĉna? Kranj je mestece, Ljubljana je mesto, Paris je velemesto. Naše mestece je krasno. Veĉeraj je bil naliŭ in naŝ potok je danes reka. Hoteli bi imeti hiŝico z vrtiĉkom. Ona se vedno smehlja. Ali ste bolelni? Ne, toda ne poĉutim se dobro. Bolj skribi ena mati za deset otrok, kakor deset otrok za eno mater. Ima dva brata in eno sestro. Leto ima 365 (z besedami) dni ali 12 mesecev. Mesec ima ŝtiri tedne ali 30 dni. Teden ima 7 dni, dan ima 24 ur, ima 60 minut (minuto), minuta ima 60 sekund (sekundo). Dan ima sekund.

V O R T A R O.

buŝo — usta	vorto — beseda	posttagmezo — popoldne
varma — topele	grajno — zrno	tradukti — predstaviti
ŝtono — kamen	rivero — reka	sekvanta — sledeĉ
urbo — mesto	nombri — ŝteti	frazo — stavek
ridi — smejati se	ĝis — do	sed — pa, ampak
peco — kos	horo — ura	voli — hoteti
tabulo — miza	kiam? — kdaj?	tamen — vedno
lito — postelja	leviĝi — vstajati	aŭ — ali
monto — griĉ	mateno — jutro	jaro — leto
palaco — palaĉa	tagmezo — poldne	monato — mesec
panbulo — pogaĉa	noktmezo — polnoĉ	tago — dan
al — k, h	antaŭtagmezo — predpoldne	semajno — teden

Daŭrigo sekvos!

D R O B I Ž

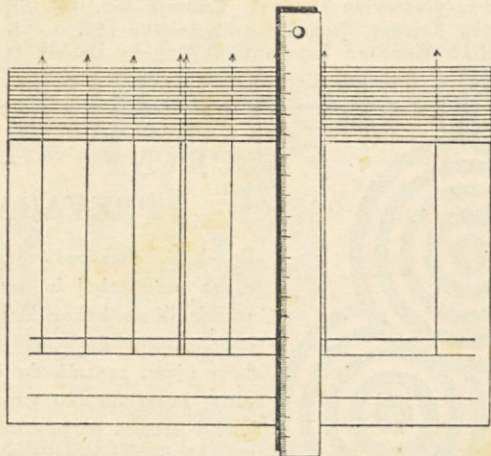
Švicarska mladina opazuje zračni polet vojnih avijonov.

Uredništvo je zaprosilo Aeroklub v Ljubljani za 1 prosto vožnjo nad Ljubljano. Razpisali bomo za to vožnjo nagrado. Več objavimo v eni prihodnjih števil.

ZAMOTANO VPRAŠANJE.

12. Bil je lahkokruhec, ki je v svojem 18. letu podedoval veliko premoženje po umrlih roditeljih. Od onega dne je užival svoje življenje takole: $\frac{3}{8}$ je prespal, $\frac{1}{16}$ je posvetil jedi in pijači, $\frac{1}{4}$ je pretrpel na izprehodih, $\frac{3}{16}$ je preganjal s kvar-tanjem, $\frac{1}{16}$ je prezehal v naslanjaču in je le 2 leti svojega življenja delal. Kaj pravi-te, koliko je bilo temu lahkoživčku let ob gotovo prezgodnji smrti?

V 4. številki »Razorov« dano nalogo je rešil Peterček s pomočjo Pavleta prav enostavno tako, da je previdno upognil zloženko listov. Z upogibom se namreč pomakne rob vsakega lista nekoliko nazaj. Sklad listov tvori ob robu drobne stopnice. Če položimo sedaj preko tega robu na podlagi uzorca ravnilo, lahko z eno samo potezo razdelimo ob robu vse liste. Delitev ponovimo nato še na ostalih treh straneh.

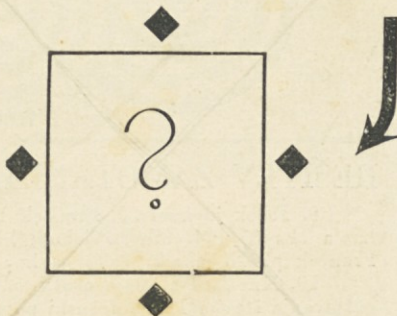
POMISLITE.

NOVA HIŠINA.

»Zakaj pa niste tu pobrisali prahu?«

»Ne delajte mi krivice, gospa. Saj vidite, da je prah star že štirinajst dni, jaz sem pa pri vas v službi komaj en teden.«

Med vami je gotovo marsikak ljubitelj lepega vrta. Pa naj poizkusi rešiti to-le nalogo:

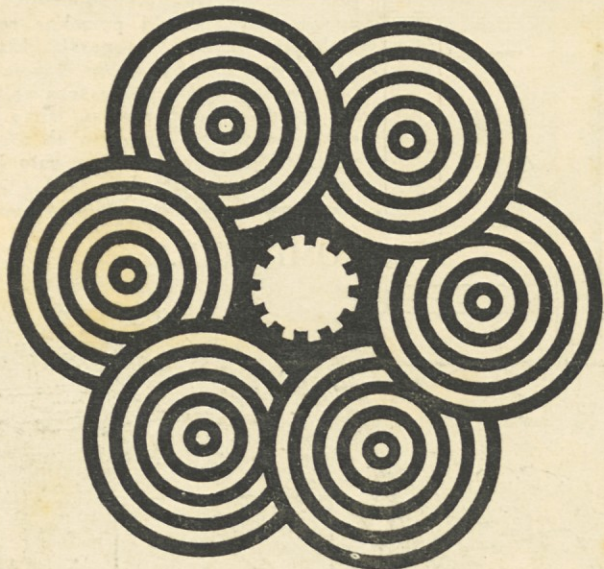
V načrtu vidimo kvadratno gredo. Ob vsaki stranici stoji drevo, ki je naznačeno s črnim kvadratom. Ta štiri drevesa so zelo dobra, a že prevelika za presaditev. Mi bi pa radi to gredo povečali za poldrugo velikost, torej tako, da bi bila nova greda za eno in pol dosedanje grede večja. Pri tej izpremenci pa ne smemo odstraniti onih štirih dreves. Vrh tega naj ima nova greda lepo obliko.

Ali znate rešiti to nalogo?

V S E B I N A

Ob petletnici manifesta Nj. Vel. kralja Aleksandra 129. — *Ilka Vašetova*: Zaklad v Emoni 130. — *Pavel Kunaver*: Povodnji na Krasu 133. — *Iv. Maticič*: Tisk — velsila 136. — *Pirnat Viktor*: Nevarna so pota morja ... 139. — Prebivalci Črnega peska 141. — *Kežman Frančiška*: Na morje 143. — Nj. Vel. kraljica Marija 145. — Mladi stražar zapomni si in povej drugim 145. — *Janko Trošt*: Kulise za lutkovni oder 147. — Vlak ki je vozil v smrt ... 149. — *M. Humek*: Marsikdo ve, malokdo zna 151. — *Drago Humek*: Pepelnik iz ploščevine 152. — Kuhinja 153. — *Stric Janko*: O zastojkarjih 154. — *Cvetko Kristan*: Nekaj o združništvu 155. — Kaj in koliko je milijarda? 157. — *Riko Korenc*: Esperanto 158. — Drobiž 160.

Naslovna slika: Na podzemskem jezeru v Vel. Karloviici (Cerkniško jezero) 980 m od vhoda.

OPTIČNA PREVARA.

Če držiš »Razore« vodoravno pred seboj in vrtiš zvezek slično kakor kozarec, če hočeš, da kroži voda v njem, zapaziš, da se vrtijo krogi na eno stran, kolo v sredini pa počasneje v drugo stran.

=====

Mladina,
„Razori“ naj ti bojo
najljubši list!

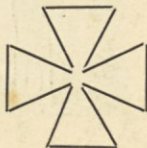
=====

REŠITEV ZAMOTANIH VPRAŠANJ

9. Jožek je imel 22, Franček 13 jabol. Če bi bil imel Jožek 4 jabolka več, bi imela oba $35 + 4$. Število jabol bi bilo tedaj v razmerju 2:1. Jožek bi imel 26, Franček pa 13 jabol. Tako pa ima Jožek $26 - 4$, Franček pa 13.

10. Množitev s 50 je enaka oni z 10 in s 5, prištevanje števila 72 in 39 izenači odštevanje števila 111. Računski postopki se izenačijo. Oni, ki si je mislil število, nam mora torej samo povedati končni kvocijent, ki je ob enem mišljeno število.

11. Ta naloga je prav lahka. Pomisliti je treba, da je dvanajsternik vsak lik, ki ima 12 stranic. Torej ima lahko tudi tako zvane »vdrt« kote. Rešitev nam kaže znani bizantinski ali grški križ:

„RAZORI“

izhajajo vsak mesec in stanejo **3 Din** za številko. List izdaja „Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani“, zanjo odgovarja Makso Hočever, ravnatelj mešč. šole v Ljubljani. — Urednik Tone Gaspari, Rakek. — Uprava: Maribor, deška meščanska šola. — Vsi dopisi na: Uredništvo „RAZOROV“, Rakek. Za uredništvo odgovoren Drago Humek, ravnatelj meščanske šole v Mariboru. Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.